

Załącznik nr 1 do Uchwały nr 458/XXII/12
Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 września 2012 roku
w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

SEMIK
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020

GDAŃSK 2012

SPIS TREŚCI

I. SYTUACJA WYJŚCIOWA	6
II. SCENARIUSZE I WIZJA ROZWOJU	18
III. ZASADY STRATEGII I ROLA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA	24
IV. WYZWANIA I CELE	28
V. SYSTEM REALIZACJI	65

Kształt Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 determinuje 8 założeń:

1. Strategia jest narzędziem kreowania rozwoju, ukierunkowując dostępne instrumenty finansowe i regulacyjne.
2. Strategia obejmuje wyłącznie te zagadnienia, na które Samorząd Województwa Pomorskiego i jego partnerzy w regionie mają rzeczywisty wpływ.
3. Strategia nie obejmuje kwestii czysto lokalnych chyba, że zachodzi ścisły związek między potrzebami i potencjałami lokalnymi a interesem regionalnym lub też, gdy lokalne deficyty istotnie ograniczają możliwości rozwojowe.
4. Strategia nie skupia się na sprawach o charakterze rutynowym, należących do sfery bieżącego funkcjonowania oraz wykonywania zadań i obowiązków prawnych przez podmioty działające w regionie.
5. Strategia jest selektywna i skoncentrowana na definiowaniu celów i kierunków działania, odzwierciedlając dokonane wybory strategiczne.
6. Strategia wyznacza cele poddające się weryfikacji i ustanawia zobowiązania do określonych działań i efektów.
7. Strategia zarysowuje kryteria identyfikacji przedsięwzięć wpisujących się w jej realizację.
8. Strategia uwzględnia specyfikę uwarunkowań rozwojowych różnych części województwa, wskazując, że nie wszystkie wyzwania rozwojowe mają wszędzie taki sam charakter i ciężar gatunkowy.

I. SYTUACJA WYJŚCIOWA

A. PODSUMOWANIE DOTYCHCZASOWEJ REALIZACJI STRATEGII

1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego została przyjęta Uchwałą nr 587/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005 r. Podsumowanie jej realizacji zostało szczegółowo przedstawione w *Raporcie z realizacji Strategii województwa pomorskiego* (Uchwała nr 294/31/2011 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 22 marca 2011 r.) oraz materiale pomocniczym – *Raporcie o przedsięwzięciach rozwojowych w województwie pomorskim w latach 2005-2010*.
2. W latach 2005-2010 Strategia była realizowana we wszystkich *Priorytetach* i *Celach strategicznych*. W tym okresie zostało podjętych blisko 17,5 tys. przedsięwzięć o wartości ponad 34,8 mld zł. Największym wartościowo priorytetem Strategii był Priorytet 3. *Dostępność*, angażujący 65% środków finansowych. Udział Priorytetu 1. *Konkurencyjność* osiągnął 20%, zaś najmniejszy był udział Priorytetu 2. *Spójność*, na który skierowano 15% środków.
3. Głównym źródłem finansowania realizacji Strategii były zagraniczne środki publiczne (głównie UE), których udział wyniósł 43,5%, a także krajowe środki publiczne (42,5%). Wydatki poniesione w związku z realizacją Strategii miały zarówno charakter inwestycyjny (92% środków), jak i „miękki” (8% środków), przy czym blisko 38% ogólnej liczby przedsięwzięć miało charakter nieinwestycyjny (np. projekty szkoleniowe). Jednocześnie, dość dużą część nakładów poniesionych na realizację Strategii (35%) można zaliczyć do nakładów o najwyższym potencjale rozwojowym.
4. Na wysokość łącznych wydatków związanych z realizacją Strategii bardzo istotny wpływ miały pojedyncze duże inwestycje, takie jak np. budowa pomorskiego odcinka Autostrady A1, modernizacja linii kolejowej E-65, budowa Trasy Kwiatkowskiego, Program 10+ Grupy LOTOS S.A., inwestycje Grupy ENERGA, czy też inwestycja DCT Gdańsk (Głębokowodny Terminal Kontenerowy).
5. Bezpośredni udział środków Samorządu Województwa w finansowaniu realizacji Strategii wyniósł tylko 5,5%, przy ponad 31% udziale gmin i powiatów i ponad 14% udziale środków przedsiębiorstw o znaczeniu strategicznym. Rola władz regionalnych była jednak większa, gdyż miały one decyzyjny wpływ na ukierunkowanie 23,5% środków związanych z realizacją Strategii.
6. W przypadku 8 (na 14) *Celów strategicznych* dostrzeżono trudności realizacyjne, określając je jako tematyczne obszary problemowe. Wyloniono także terytorialne obszary problemowe, czyli powiaty, które oprócz relatywnie gorszej sytuacji społeczno-gospodarczej, pozyskały także mniejsze od średniej wojewódzkiej środki w ramach realizacji Strategii. Są to powiaty: bytowski, chojnicki, człuchowski, kościerski, kwidzyński, malborski, nowodworski, starogardzki i sztumski.
7. W procesie dalszej realizacji Strategii należy podjąć działania dotyczące: koncentracji zakresu interwencji, mechanizmów skutecznego przyciągania źródeł finansowania przedsięwzięć rozwojowych, jak też zwiększenia roli Samorządu Województwa w kierunkowaniu interwencji publicznej w regionie oraz istotnej modyfikacji instrumentów wdrażających Strategię.

B. PRZESŁANKI AKTUALIZACJI STRATEGII

Do zasadniczych przesłanek aktualizacji Strategii zaliczono:

1. Skalę i kierunki zmian sytuacji społeczno-gospodarczej w województwie i kraju, wynikające w głównej mierze z generalnych tendencji rozwojowych uwarunkowanych m.in. przystąpieniem Polski do UE.
2. Dynamiczne procesy w globalnym, europejskim i bałtyckim otoczeniu regionu, związane przede wszystkim z turbulencjami, jakie w ostatnich latach przeżywa gospodarka światowa, oznaczającymi konieczność uwzględnienia nowych wyzwań, którym w ciągu najbliższych lat będzie musiało sprostać Pomorskie.
3. Wielkość, kierunki i efekty interwencji związanej z dotychczasową realizacją Strategii, wskazujące na potrzebę silniejszej koncentracji tematycznej i przestrzennej interwencji publicznej.
4. Potrzebę dynamizacji pozytywnych przekształceń społeczno-gospodarczych w regionie, która wynika przede wszystkim z pojawiających się sygnałów mogących świadczyć o tym, że województwo nie zmniejszyło swojego dystansu wobec silniejszych gospodarczo regionów kraju.
5. Wyzwania związane z efektywniejszą realizacją celów Strategii i polityki rozwoju w regionie, które polegają na konieczności wypracowania standardu co do zakresu, struktury i procedury przygotowania i realizacji dokumentów strategicznych.
6. Zmiany prawne i strategiczno-programowe w kraju i UE, związane przede wszystkim z przyjęciem przez Sejm RP *ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju* (określającej m.in. strukturę strategii rozwoju województw oraz nakładającej na samorządy województw obowiązek dostosowania obowiązujących strategii do jej wymogów), a także z zatwierdzeniem dokumentów strategicznych na poziomie UE i krajowym, które posiadają kluczowe znaczenie dla polityki rozwoju województwa: *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, *Strategia Unii Europejskiej dla Regionu Morza Bałtyckiego (wraz z Planem Działań)*, *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie* oraz *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*.
7. Potrzebę określenia strategicznych celów rozwoju województwa w związku z programowaniem i ukierunkowaniem środków UE w kolejnej perspektywie finansowej 2014-2020.

C. TRENDY I UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Trendy i uwarunkowania GLOBALNE

1. Wzrost międzynarodowych powiązań gospodarczych, naukowych i technologicznych oraz rosnące znaczenie korporacji ponadnarodowych i innych podmiotów niepaństwowych o zasięgu globalnym oraz sieciowych społeczności internetowych.
2. Niepewność sytuacji na rynkach i przesuwanie się centrum gospodarczego świata do Azji.
3. Rosnące tempo zmian technologicznych oraz przyrost zasobów wiedzy i informacji, którym towarzyszy zmiana postaw społecznych, a także struktury gospodarki (rozwój nowych branż) i rynku pracy (popyt na nowe umiejętności i kompetencje).
4. Postępująca koncentracja potencjału gospodarczego i ludnościowego w metropoliach.
5. Rosnący poziom wykształcenia oraz mobilności zawodowej i przestrzennej ludności; coraz większa konieczność współpracy przedstawicieli różnych pokoleń i różnych kultur; wzrost znaczenia klasy kreatywnej oraz nasilająca się rywalizacja krajów i regionów o talenty.
6. Starzenie się społeczeństw w krajach rozwiniętych oraz wysoka dynamika wzrostu liczby ludności w krajach rozwijających się, przy jednoczesnym wzroście przepływów migracyjnych.
7. Wyczerpywanie się łatwo dostępnych surowców naturalnych, zwłaszcza energetycznych, oraz niestabilna sytuacja polityczna w strategicznych obszarach surowcowych wywołujące presję na wzrost ich cen, a także na wprowadzanie nowych technologii i poszukiwanie alternatywnych źródeł energii.
8. Postępujące zmiany klimatu, w tym wzrost częstotliwości i zasięgu zjawisk ekstremalnych.

Trendy i uwarunkowania EUROPEJSKIE (w tym bałtyckie)

1. Niekorzystne perspektywy wzrostu gospodarczego wynikające z niestabilności finansów publicznych oraz kryzysu w strefie euro.
2. Brak przesądzeń co do kierunków i intensywności procesów integracyjnych w UE.
3. Uzależnienie UE od dostaw surowców energetycznych, a także brak wspólnego rynku energetycznego.
4. Nasilające się działania legislacyjne UE na rzecz zwiększenia efektywności wykorzystania zasobów oraz energii, zmniejszenia emisji CO₂ i zwiększenia znaczenia energii odnawialnej.
5. Niekorzystne zmiany struktury demograficznej, a także wzrost popytu na usługi zdrowotne, opiekuńcze oraz czasu wolnego w związku z wydłużaniem się i zmianą stylu życia.
6. Nie w pełni kontrolowane procesy migracyjne spoza UE, a także nasilająca się suburbanizacja i wyludnianie się centrów dużych miast.
7. Koncentracja silnych ośrodków naukowych i innowacyjnych oraz ponadnarodowych klastrów w Regionie Morza Bałtyckiego.
8. Wysoki poziom zanieczyszczenia i eutrofizacji oraz zagrożenie różnorodności biologicznej Morza Bałtyckiego.

Trendy i uwarunkowania KRAJOWE

1. Ponadprzeciętny w warunkach europejskich wzrost gospodarczy oraz wzrost inwestycji publicznych, w dużej mierze współfinansowanych ze środków unijnych.
2. Działania redukujące nierównowagę finansów publicznych oraz konieczność utrzymywania niskiego poziomu deficytu finansów publicznych.
3. Brak spójnego i sprawnego systemu transportowego i energetycznego, zintegrowanego z systemem europejskim.
4. Niezadowalający poziom kapitału społecznego przejawiający się niskimi wskaźnikami zaufania i aktywności obywatelskiej na tle europejskim.
5. Konieczność realizacji ustaleń pakietu klimatyczno-energetycznego oraz innych zobowiązań wynikających z traktatu akcesyjnego i dyrektyw UE.
6. Utrwalająca się koncentracja wzrostu i potencjału gospodarczego w kilku województwach, mimo ograniczania dysproporcji w zakresie wyposażenia infrastrukturalnego między regionami.
7. Fiskalne, prawne i systemowe bariery rozwoju gospodarki, zwłaszcza sektora MŚP.
8. Brak w pełni ukształtowanego, stabilnego i efektywnego systemu zdrowia.
9. Niska skuteczność polityki innowacyjnej i morskiej.

D. WNIOSKI Z ANALIZY SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Wykorzystane informacje pochodzą głównie z badań naukowych, ekspertyz, analiz i studiów, a także z opracowań własnych bazujących na ostatnich dostępnych danych z systemu statystyki publicznej.

Względnie dobra pozycja wyjściowa...

1. Pomorskie jest średnią pod względem wielkości i siły gospodarką o relatywnie stabilnej pozycji w stosunku do innych polskich regionów (5. miejsce pod względem PKB *per capita*). Województwo cechuje otwartość powiązań gospodarczych, o czym świadczy m.in. wysoka wartość eksportu w relacji do PKB (3. pozycja w kraju) i znaczący udział produktów wysokich technologii w eksporcie (2. miejsce w kraju). Pomorskie jest tym samym ponadprzeciętnie wrażliwe na oddziaływania szoków zewnętrznych, zwłaszcza biorąc pod uwagę wysoki stopień koncentracji produktowej eksportu. Z uwagi na prognozowany do 2020 r. przyrost mieszkańców w województwie, udział regionu w PKB Polski powinien nieco wzrosnąć. Tempo wzrostu gospodarczego będzie nadal większe niż średnio w UE.
2. Pomorskie cechuje wysoka aktywność gospodarcza mieszkańców wyrażona m.in. dużą liczbą MŚP na tysiąc osób (4. miejsce w kraju) oraz znacznymi nakładami inwestycyjnymi, w tym w sektorze przedsiębiorstw (również 4. lokata), tworzącymi się strukturami klastrowymi, a także wysokimi na tle kraju nakładami przypadającymi na jedno przedsiębiorstwo przemysłowe prowadzące działalność innowacyjną (3. miejsce w Polsce). Największa koncentracja istotnych MŚP występuje w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta, na terenie gmin leżących wokół większych miast, a także sezonowo w pasie nadmorskim. Gospodarka regionu, zarówno pod względem zatrudnienia, jak też kreowanej wartości, ma orientację usługową, przy zachowaniu silnej pozycji niektórych gałęzi przemysłu. Do branż szczególnie rozwiniętych w województwie zalicza się m.in. związane z morzem, petrochemiczną, elektromaszynową, drzewno-meblarską, spożywczą oraz turystykę. Nadmorskie położenie stwarza dla regionu szereg szans związanych z gospodarczym wykorzystaniem zasobów morza, a także współpracą w Regionie Bałtyckim w ramach powiązań gospodarczych, administracyjnych, kulturowych czy infrastrukturalnych.
3. W stosunku do innych regionów, Pomorskie wyróżnia się najwyższym przyrostem naturalnym (głównie w gminach położonych na Kaszubach) i dodatnim saldem migracji (3. w skali kraju). Skutkuje to najwyższym w Polsce rzeczywistym przyrostem liczby ludności. Mieszkańcy regionu są też relatywnie młodszy niż średnio w kraju, co ma duże znaczenie dla rynku pracy. Rozpoczął się już jednak proces starzenia się społeczeństwa, który będzie się przejawiał systematycznym wzrostem udziału ludności w wieku powyżej 65 roku życia (do poziomu 17,3% w 2020 r. wobec 12,2% w 2010 r.) oraz spadkiem populacji osób do 24 roku życia (o ok. 8,5%). Proces ten będzie jednak przebiegać łagodniej niż w innych regionach, skutkiem czego w 2020 r. Pomorskie będzie najmłodszym demograficznie województwem w Polsce o najwyższym, dodatnim przyroście naturalnym, a także jednym z czterech województw, które odnotują wzrost liczby ludności. Udział regionu w liczbie ludności Polski w 2020 r. wyniesie ok. 6%, a liczba mieszkańców wzrośnie o blisko 50 tys. w porównaniu z 2010 r., podczas gdy w całym kraju ludzi będzie ubywać.

W regionie odnotowuje się wysokie wskaźniki zachorowalności i przedwczesnej umieralności z powodu niektórych chorób cywilizacyjnych, w tym z powodu powikłań cukrzycy, chorób układu sercowo-naczyniowego i nowotworów. Niepokojący jest również wzrost zachorowań na choroby psychiczne. Dostęp do ochrony zdrowia stopniowo się poprawia, choć nadal istnieją duże problemy z zapewnieniem specjalistycznych świadczeń zdrowotnych, zwłaszcza w zachodniej części regionu.

Należy oczekiwać, że zmiany struktury wiekowej ludności przyczynią się m.in. do wzrostu popytu na usługi zdrowotne i opiekuńcze. Z uwagi na ponadprzeciętną atrakcyjność i rozwiniętą infrastrukturę turystyczną regionu, można się spodziewać, że usługi dla osób starszych (element tzw. *srebrnej gospodarki*), ale także związane ze spędzaniem czasu wolnego będą stanowić coraz istotniejszy segment działalności gospodarczej, wzmacniający głównie lokalną przedsiębiorczość.

4. Pomorskie charakteryzuje się unikatowym środowiskiem i walorami krajobrazowymi oraz różnorodnością kulturową, wynikającą z tożsamości regionalnej i lokalnej czerpiącej z dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla, Żuław i innych części regionu oraz tradycji morskich i historycznych, w tym solidarnościowych. Dziedzictwo kulturowe coraz częściej traktowane jest jako istotny czynnik rozwoju lokalnego (sposób na aktywizację gospodarczą, tworzenie nowych miejsc pracy oraz kreowanie pozytywnego wizerunku danego obszaru). Dodatkowo znaczenia zaczynają nabierać regionalne produkty kulinarne i żywność wysokiej jakości. Region posiada także bogatą ofertę turystyczną oraz jedną z największych w kraju baz noclegowych, koncentrującą się głównie w pasie nadmorskim. Województwo oferuje również szerokie możliwości uczestnictwa w kulturze. Liczne inwestycje w obiekty kultury oraz coraz ambitniejsze wydarzenia kulturalne (wystawy, spektakle i festiwale) pozwoliły na stworzenie nowej jakościowo oferty artystycznej rozpoznawalnej w skali krajowej i międzynarodowej. Wpływa to na wielokierunkowy rozwój turystyki czyniąc region jedną z kluczowych destynacji w kraju (3. pozycja pod względem udzielonych noclegów). Niedostateczna jest jednak kompleksowość produktów turystycznych i kulturalnych oraz ich aktywna i spójna promocja. Województwo znajduje się w czołówce polskich regionów pod względem poziomu, warunków i jakości życia. Przekłada się to na zadowolenie z życia i pozytywne postrzeganie przyszłości przez mieszkańców.

...ale duże zróżnicowania przestrzenne...

5. Najistotniejszą z punktu widzenia interwencji publicznej cechą regionu są wyraźne i niekorzystne zróżnicowania przestrzenne w zakresie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, zwłaszcza między dynamicznie i wszechstronnie rozwijającym się Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta, a obszarami najbardziej od niego odległymi. Dysproporcje te przejawiają się różnym poziomem aktywności społecznej (m.in. edukacyjnej, kulturalnej, obywatelskiej) i gospodarczej (w tym zawodowej). Taki stan rzeczy wynika m.in. z uwarunkowań historycznych, instytucjonalnych i infrastrukturalnych (w tym różnej jakości i dostępności usług publicznych). Zróżnicowania wewnątrz regionu pogłębiają się na przestrzeni ostatnich lat, co grozi jego dezintegracją w wielu wymiarach, w tym osłabieniem jego konkurencyjności i atrakcyjności osiedleńczej, a także zdolności do skutecznego uruchamiania wewnętrznych potencjałów oraz przełamywania barier rozwojowych.

W województwie postępuje także proces suburbanizacji, w efekcie którego w 2020 r. odsetek osób mieszkających w miastach spadnie do ok. 64% (z 66% w 2010 r.). Występują również obszary wymagające rewitalizacji oraz nadania im nowych funkcji społecznych i gospodarczych.

...oraz silne bariery rozwojowe...

6. Pomorskie nie należy do kluczowych polskich regionów przyciągających duże inwestycje gospodarcze. Decydują o tym czynniki natury infrastrukturalnej, instytucjonalnej, wizerunkowej, jak też chłonność rynku, dostępność wykwalifikowanych pracowników, a także rosnąca konkurencja ze strony innych regionów i państw. Ponadto niska jakość i skuteczność oferty kierowanej do inwestorów zewnętrznych, w tym słabość rozwiązań systemowych, ogranicza możliwość lokowania inwestycji w branżach o największym potencjale rozwoju, do których zalicza się m.in. technologie informacyjne i komunikacyjne, branżę farmaceutyczną i kosmetyczną, biotechnologię, logistykę, technologie *off-shore*, energetykę, usługi biznesowe i przemysły kreatywne. Ze względu na znaczne zróżnicowanie struktury gospodarki, region jest potencjalnie atrakcyjny dla szerokiego wachlarza inwestycji. W przyszłości w regionie powinien nastąpić wzrost intensywności inwestycji zewnętrznych, w tym bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a specyficzne potencjały regionu mogą przyczynić się do poprawy ich struktury.

7. Istotną barierą rozwojową regionu jest utrzymujący się niedostateczny poziom zatrudnienia mieszkańców. Przekłada się to na znaczną populację biernych zawodowo i wysoki poziom bezrobocia, w tym strukturalnego (zwłaszcza w powiatach nowodworskim, człuchowskim i sztumskim) oraz wciąż wyższy niż średnio w kraju odsetek osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej (głównie w powiatach wzdłuż granic województwa). Te niekorzystne zjawiska wzmacniane są przez silnie zróżnicowany geograficznie popyt na pracę oraz niską mobilność zawodową i przestrzenną mieszkańców. Nakłada się na to malejąca liczba osób wchodzących na rynek pracy (do 2020 r. liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się o ok. 90 tys.), co może doprowadzić do deficytu zasobów pracy w niektórych branżach.

Tendencje demograficzne oraz wzrastająca aktywność zawodowa wpłyną na zmianę struktury popytu na usługi edukacyjne, z których coraz intensywniej korzystać będą osoby chcące doskonalić swoje kwalifikacje zawodowe. Pomorskie cechuje się niską jakością kształcenia zawodowego i ustawicznego (kształcenie nieformalne i pozaformalne na poziomie ponadgimnazjalnym i wyższym), a także jego niedostosowaniem do potrzeb rynku pracy. Mimo to oferta kształcenia ustawicznego jest zróżnicowana i uczestniczy w nim coraz więcej mieszkańców.

8. System edukacyjny (na wszystkich jego poziomach) nie jest dotychczas efektywnie wykorzystany i zaangażowany w zaspokajanie potrzeb rynku pracy i kreowanie atrakcyjnego kapitału ludzkiego. Jednocześnie nie stymuluje on rozwoju aktywności społecznej mieszkańców, a także nie wzmacnia tożsamości regionalnej. Zróżnicowany przestrzennie dostęp do przedszkoli skutkuje niskim poziomem udziału dzieci w edukacji przedszkolnej, szczególnie w powiecie słupskim, sztumskim i starogardzkim. Może to sprzyjać tworzeniu się nierówności edukacyjnych, ograniczeniu możliwości zdobycia kompetencji społecznych i w konsekwencji pogorszeniu perspektyw na rynku pracy. Problemem są również luki

kompetencyjne pomorskich uczniów. Świadczą o tym pogarszające się wyniki sprawdzianów i egzaminów zewnętrznych, które dotyczą przeważającej części regionu położonej poza Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta, jak też niski wskaźnik zdawalności egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe. Także system wspierający szczególnie uzdolnionych uczniów nie jest w wystarczającym stopniu rozwinięty.

Zmieniająca się sytuacja demograficzna będzie w najbliższych latach znacznie wpływać na pomorski system edukacji. Do 2020 r. najistotniejsze zmiany nastąpią w grupie dzieci w wieku szkoły podstawowej (wzrost o ok. 15%) i średniej (spadek o ok. 22%).

9. Procesy społeczne i gospodarcze, w tym poziom aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców regionu, są ograniczone m.in. poprzez nieefektywnie funkcjonujący system transportowy. Pomorskie cechuje się niską na tle innych polskich regionów, zewnętrzną dostępnością transportową i dużym zróżnicowaniem wewnętrznej spójności systemu transportowego. Przelamaniu tej bariery nie sprzyjają znaczne dysproporcje w rozwoju różnych gałęzi transportu, a także słabo rozwinięty system transportu zbiorowego, cechujący się niedostatecznym stopniem integracji i koordynacji przewoźników, względnie niską jakością oferowanych usług oraz niedopasowaniem oferty do potrzeb związanych z dostępem do usług publicznych i rynku pracy. Z kolei niski poziom dostępności zewnętrznej utrudnia możliwości rozwoju i umacniania pozycji regionu w sektorze portowym, transportowo-logistycznym, a także innych kreujących dużą wartość dodaną. Szczególnie narażone na negatywne skutki słabej efektywności systemu transportowego są obszary zachodniej i południowo-zachodniej części województwa.

Do 2020 r. w regionie przewiduje się wzrost przewozów we wszystkich gałęziach transportu. Wzrośnie też popyt na kompleksowe usługi transportowo-logistyczne. Konteneryzacja i rosnąca intermodalność transportu, a także stały rozwój potencjału przeladunkowego i zaplecza infrastrukturalnego portów Gdańska i Gdyni wpłyną na umocnienie ich pozycji konkurencyjnej na rynku bałtyckim. Przewiduje się także wzrost lotniczych przewozów pasażerskich i towarowych. Dzięki temu Pomorze może stać się znaczącym węzłem transportowo-logistycznym w skali kraju i Regionu Morza Bałtyckiego, choć potrzeby w zakresie dostępności transportowej pozostaną wciąż duże. Sprostanie im będzie zależec od pełnego włączenia regionu w transeuropejską sieć transportową (głównie kolejową i drogową, ale również wodną śródlądową) i od zapewnienia najwyższych możliwych parametrów tej sieci. Jest to szczególnie istotne w sytuacji spodziewanego dużego tempa rozwoju motoryzacji indywidualnej i postępującego wzrostu drogowych przewozów towarowych, które będą coraz bardziej obciążać system transportowy regionu, zwłaszcza w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta.

10. Pomorskie wyróżnia się wysokim ryzykiem wystąpienia powodzi w części północno-wschodniej i północnej, co ogranicza możliwości rozwojowe tego obszaru. Obecnie stan istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej jest niewystarczający. Ponadto dla części obszarów zurbanizowanych istotnym problemem jest zagrożenie lokalnymi podtopieniami oraz nieefektywne działanie systemów odbierających, oczyszczających i odprowadzających wody opadowe i roztopowe.

W regionie istnieją potrzeby dalszego rozwoju infrastruktury ochrony środowiska, w tym systemów zagospodarowania odpadów komunalnych. Rośnie również presja na przestrzeń przyrodniczą. Ponadto występuje zanieczyszczenie wód powierzchniowych oraz fragmentacja i degradacja naturalnych siedlisk.

...i wiele wciąż niewykorzystanych potencjałów...

11. Poziom regionalnych nakładów na B+R od lat kształtuje się poniżej średniej krajowej, zarówno w przeliczeniu na mieszkańca (6. pozycja w Polsce), jak i w relacji do PKB (9. miejsce). Pozytywnym wyróżnikiem Pomorskiego jest relatywnie wysoki na tle kraju i systematycznie rosnący udział sektora prywatnego w finansowaniu działalności B+R (4. lokata), a także rozwijający się potencjał naukowo-badawczy. Udział zasobów ludzkich dla nauki i techniki jako odsetek ludności aktywnej zawodowo daje regionowi 2. miejsce w kraju. Mimo to obserwuje się niski poziom transferu wiedzy i technologii do gospodarki, zbyt małą świadomość wpływu działań B+R na innowacyjność i konkurencyjność przedsiębiorstw oraz brak adekwatnej oferty komercyjnej pomorskich instytucji B+R, w tym szkół wyższych. Odczuwalny jest również brak koordynacji działań wspierających procesy innowacyjne. Ponadto potencjał infrastruktury wsparcia przedsiębiorczości (np. parki technologiczne, inkubatory) nie jest efektywnie wykorzystywany, a oferta instytucji otoczenia biznesu na rzecz wspierania rozwoju firm jest nie w pełni adekwatna do potrzeb przedsiębiorstw.
12. Pomorskie szkolnictwo wyższe nie należy do czołówki krajowych „dostawców” wiedzy akademickiej, o czym świadczy m.in. brak istotnego wzrostu zainteresowania studiowaniem w regionie osób spoza województwa i kraju (97% studentów ostatniego roku studiów pochodzi z województwa pomorskiego). Niska jest również internacjonalizacja szkół wyższych, zwłaszcza pod względem liczby studentów i naukowców zagranicznych. W perspektywie 2020 r. dodatkowo nałoży się na to blisko 25% spadek liczby ludności w wieku 19-24 lata, co sprawi, że pomorskie szkoły wyższe będą musiały konkurować o studentów z uczelniami krajowymi i zagranicznymi. Pewne przesłanki do optymizmu daje jednak systematyczny wzrost liczby uczestników studiów doktoranckich, a także wyższy od przeciętnego w kraju udział studentów kierunków ścisłych, co może pozytywnie przełożyć się na dynamizację rozwoju podmiotów gospodarczych działających w regionie.
13. W województwie nie udało się w pełni zagospodarować potencjału wysokiej aktywności społecznej mieszkańców mierzonej m.in. liczbą organizacji pozarządowych względem wielkości populacji (4. miejsce w Polsce). Brakuje m.in. opartego na tym potencjale systemowego podejścia do realizacji wysokiej jakości usług dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. Istniejące podmioty ekonomii społecznej wymagają kompleksowego wzmocnienia, gdyż obecny poziom ich profesjonalizacji i samodzielności organizacyjno-finansowej jest zbyt niski dla aktywizacji wymagających wsparcia grup społecznych i generowania nowych miejsc pracy.

14. W życiu społecznym i gospodarczym województwa nie w pełni wykorzystywane są możliwości technologii cyfrowych. Główne przeszkody stanowią niedostatecznie rozwinięta i mocno zróżnicowana pod względem nasycenia przestrzennego infrastruktura sieci szerokopasmowej (największe deficyty występują na zachodzie regionu), a także wciąż skromna oferta w zakresie usług cyfrowych, m.in. w obszarze edukacji, administracji czy prowadzenia działalności gospodarczej. Brakuje też świadomej polityki rozwijającej kompetencje cyfrowe oraz kreującej popyt na takie usługi i technologie, które mogą mieć istotny wpływ na podnoszenie aktywności edukacyjnej, zawodowej, gospodarczej, kulturalnej i obywatelskiej mieszkańców.
15. Pomorskie to region silnie uzależniony od zewnętrznych dostaw energii elektrycznej, o dużych zaległościach inwestycyjnych w zakresie energetyki i ponad dwukrotnie niższej niż średnio w UE efektywności energetycznej. Przekłada się to na niski poziom bezpieczeństwa energetycznego, co ogranicza napływ nowych inwestycji do województwa. Znacząca jest też presja na środowisko wynikająca z produkcji energii, a także miejscowe przekroczenia norm jakości powietrza wynikające z tzw. niskiej emisji i transportu. Jednocześnie w regionie występują szczególnie korzystne warunki dla rozwoju różnych form energetyki odnawialnej, konwencjonalnej i jądrowej. Konieczność zapewnienia dostaw energii dobrej jakości wymusza inwestycje w sieci przesyłowe i dystrybucyjne. Planowane są również istotne inwestycje związane z powstaniem nowych elementów systemu zaopatrzenia w paliwa płynne i gaz. Zainteresowanie inwestorów budzą także potencjalne zasoby niekonwencjonalnych złóż węglowodorów, w szczególności gazu łupkowego, oraz morska energetyka wiatrowa. Należy oczekiwać, że w szeroko pojętym sektorze energetycznym powstaną liczne miejsca pracy, a także rozwiną się technologie efektywne (m.in. w zakresie *inteligentnych sieci*), które będą stopniowo przenikać do innych sektorów gospodarki. Wraz ze zmianą postaw społecznych powinno to wpłynąć na racjonalizację zużycia energii oraz istotne zmniejszenie energochłonności gospodarki.

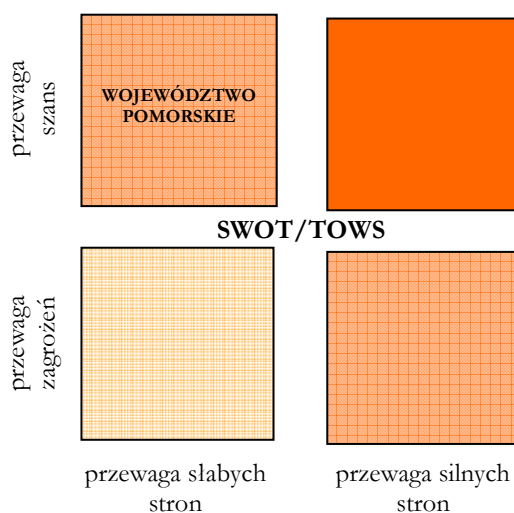
E. ANALIZA SWOT DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Poniżej przedstawiono syntetyczne ujęcie najistotniejszych cech województwa i czynników zewnętrznych, które mogą zaistnieć w nieodległej przyszłości wywierając duży wpływ na rozwój regionu.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ol style="list-style-type: none"> 1. Atrakcyjność osiedleńcza i możliwości rozwojowe związane z nadmorskim położeniem, a także ze zróżnicowanymi i bogatymi zasobami oraz walorami przyrodniczo-krajobrazowymi 2. Obszar Metropolitalny Trójmiasta jako jedno z centrów rozwojowych Polski i Regionu Morza Bałtyckiego oraz zyskujący na znaczeniu międzynarodowy węzeł transportowo-logistyczny 3. Duża aktywność gospodarcza mieszkańców oraz proeksportowe ukierunkowanie pomorskich firm 4. Względnie wysoki poziom kapitału społecznego i silne poczucie tożsamości społeczności lokalnych 5. Dobra pozycja rynkowa branż specjalizacji regionalnej, w tym uwarunkowanych nadmorskim położeniem 6. Stabilny i względnie wysoki przyrost naturalny oraz dodatnie saldo migracji 7. Unikatowe dziedzictwo i różnorodność kulturowa regionu 8. Korzystne warunki naturalne dla rozwoju energetyki, w tym odnawialnej 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Peryferyjne położenie i niska dostępność transportowa regionu; brak spójnej organizacji zarządzania regionalnym transportem zbiorowym; słabo rozwinięty system transportu multimodalnego 2. Niski poziom zatrudnienia i aktywności zawodowej; niska mobilność zawodowa i przestrzenna mieszkańców 3. Niska skuteczność oferty dla inwestorów zewnętrznych 4. Niewykorzystany potencjał naukowy, niska efektywność współpracy sektora B+R z gospodarką oraz słabo wykorzystany potencjał instytucjonalny i infrastrukturalny wsparcia przedsiębiorczości 5. Niedostateczny poziom bezpieczeństwa energetycznego i powodziowego 6. Niedostateczna współpraca i koordynacja inicjatyw rozwojowych w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta oraz w ramach innych obszarów funkcjonalnych 7. Duże dysproporcje w zakresie jakości i dostępu do usług publicznych, w tym niewystarczająco rozwinięta infrastruktura sieci szerokopasmowych 8. Niski poziom uczestnictwa dzieci w zorganizowanych formach opieki, a także względnie niska jakość kształcenia na poziomie podstawowym i gimnazjalnym 9. Wysoka zachorowalność i umieralność spowodowana chorobami cywilizacyjnymi 10. Niezadawalające parametry stanu środowiska, rosnąca presja na środowisko oraz fragmentacja i degradacja naturalnych siedlisk

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzrost aktywności inwestorów zewnętrznych, w szczególności w branżach o największym potencjale rozwoju w regionie 2. Intensyfikacja powiązań gospodarczych w Regionie Morza Bałtyckiego i wzrost jego znaczenia w gospodarce globalnej 3. Wzrost aktywności obywatelskiej, w tym partycypacji społecznej w procesach zarządzania w sferze publicznej 4. Zmiana postaw społecznych, w tym w zakresie zachowań edukacyjnych (m.in. kształcenie ustawiczne, kompetencje cyfrowe) 5. Reorientacja przestrzenna i branżowa kierunków rozwoju sektora energetyczno-paliwowego w Polsce, związana z lepszym wykorzystaniem potencjału zasobów naturalnych i infrastrukturalnych Polski Północnej 6. Decentralizacja zarządzania rozwojem kraju, w tym finansami publicznymi 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Trwale osłabienie pozycji UE w globalnych relacjach gospodarczych, w tym dezintegracja struktur UE i jednolitego rynku europejskiego 2. Fiskalne, prawne i systemowe bariery rozwoju gospodarki, w tym zahamowanie ważnych w skali kraju sieciowych i punktowych inwestycji infrastrukturalnych oraz działań wynikających z zobowiązań akcesyjnych 3. Niska skuteczność reform systemowych w kraju w zakresie służby zdrowia, zabezpieczenia społecznego i edukacji, w tym trwale niedostosowanie systemu edukacji do wyposażania w kompetencje zawodowe i społeczne 4. Nasilenie negatywnych procesów demograficznych, w tym starzenie się społeczeństwa 5. Rosnące ryzyko wystąpienia negatywnych efektów presji działalności ludzkiej na środowisko 6. Wysokie ryzyko wystąpienia ekstremalnych zjawisk naturalnych oraz innych sytuacji kryzysowych o zasięgu masowym

Analiza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa oraz wynikająca z niej analiza SWOT/TOWS wskazują na dużą liczbę i siłę powiązań między słabymi stronami oraz szansami stojącymi przed regionem. Wskazuje to na konieczność przyjęcia takiej strategii działań i koncentracji interwencji publicznej, która przede wszystkim umożliwi przelamywanie zidentyfikowanych słabości, by móc skutecznie wykorzystać płynące z otoczenia zewnętrznego szanse i jednocześnie pozwoli na maksymalne wykorzystanie szans dla niwelowania słabych stron województwa.

II. SCENARIUSZE I WIZJA ROZWOJU

A. SCENARIUSZE ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Zidentyfikowane w województwie i jego otoczeniu procesy rozwojowe, a także prognozy ich kształtowania się w perspektywie 2020 r., wyznaczają kontekst polityki rozwoju regionu prowadzonej przez Samorząd Województwa Pomorskiego.

Scenariusze wskazują potencjalne ścieżki rozwoju regionu z uwzględnieniem uwarunkowań zewnętrznych, niezależnych bezpośrednio od realizacji Strategii i od działań Samorządu Województwa Pomorskiego. Ich rolą jest wsparcie procesu podejmowania strategicznych decyzji i optymalnego ukierunkowania interwencji w sposób sprzyjający urzeczywistnieniu najbardziej oczekiwanych kierunków zmian w regionie. Pozwoli to na maksymalizację pozytywnych efektów niezależnie od tego, jak będą się kształtować kluczowe czynniki oddziałujące na sytuację w województwie pomorskim.

Punkt wyjścia dla określenia scenariuszy stanowiła identyfikacja płaszczyzn, na tle których można je kreować i różnicować ze względu na intensywność występowania zarówno pozytywnych, jak i negatywnych tendencji. Zaliczono do nich:

- a) skalę i strukturę dostępnych środków rozwojowych, tj. środków prywatnych, jak i środków publicznych, pochodzących ze źródeł krajowych i zagranicznych (w tym UE), a także ich ukierunkowanie na tworzenie trwałych podstaw konkurencyjności regionu;
- b) dostępność transportową regionu, której zmiany będą przekładać się na rozwój województwa.

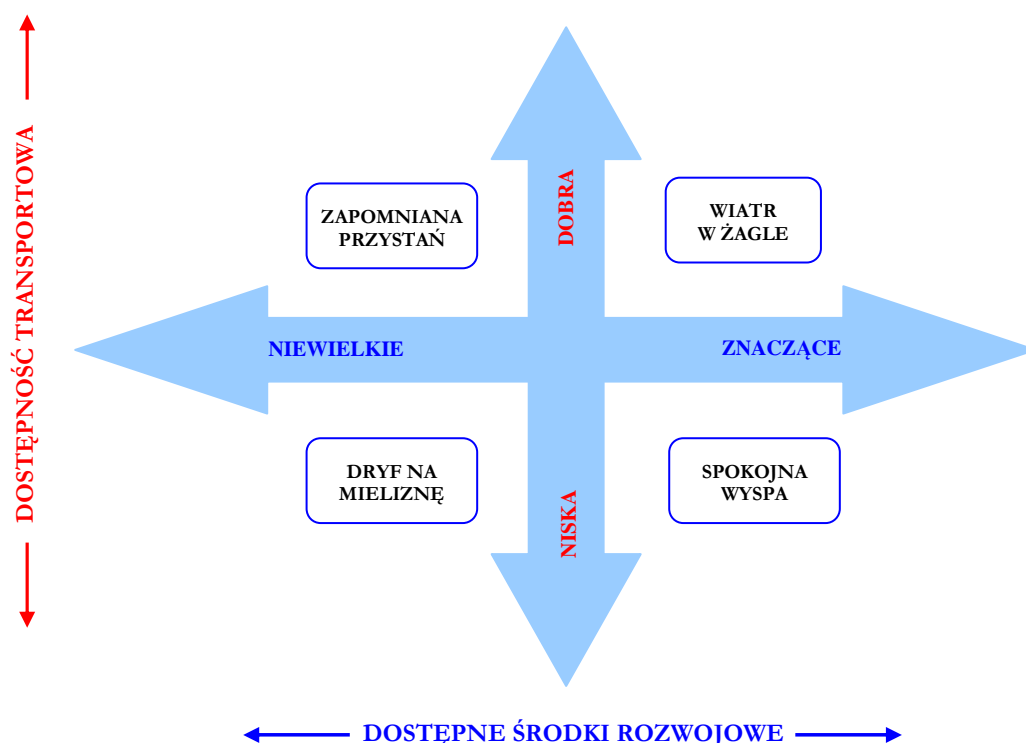
Oba ww. wymiary mają charakter wynikowy względem uwarunkowań najsilniej oddziałujących na rozwój województwa, do których należą m.in.: sytuacja geopolityczna, polityki wspólnotowe (UE), problemy z zadłużeniem sektora publicznego, decyzje dotyczące realizacji na Pomorzu inwestycji z zakresu energetyki (w tym budowy elektrowni jądrowej, eksploatacji niekonwencjonalnych złóż węglowodorów).

Decydujące znaczenie dla formułowania scenariuszy miały wyniki analizy SWOT/TOWS, zgodnie z którymi w województwie pomorskim w najbliższych latach należy skoncentrować interwencję publiczną na przelamywaniu słabych stron dla skutecznego wykorzystania stojących przed regionem szans. Najistotniejsze szanse oraz słabe strony pogrupowano w następujące obszary analizy:

- a) zachowanie inwestorów zewnętrznych wobec regionu;
- b) aktywność społeczności regionalnej;
- c) rozwój gospodarki opartej na wiedzy w regionie;
- d) dynamika rozwoju oraz pozycja regionu na tle innych polskich województw.

Potencjalne kierunki zmian w ww. obszarach – w reakcji na zmieniające się uwarunkowania – zdefiniowały scenariusze rozwoju województwa pomorskiego w perspektywie 2020 r.

Możliwe kierunki rozwoju województwa pomorskiego w perspektywie 2020 r.

A1. SCENARIUSZ *WIATR W ŻAGLE*

(uwarunkowania: dobra dostępność transportowa; znaczące środki rozwojowe)

Korzystne uwarunkowania stymulują napływ inwestycji zewnętrznych, zwłaszcza w tych sektorach gospodarki, w których województwo ma silną pozycję lub największy potencjał rozwoju, a które cechują się jednocześnie wysoką wartością dodaną i decydują o umiędzynarodowieniu gospodarki regionu.

Wzrost środków dostępnych na B+R oraz napływające wraz z inwestorami rozwiązania innowacyjne i technologie wzmacniają potencjał pomorskiej nauki i gospodarki, przyspieszając rozwój nowych branż. W efekcie rośnie popyt na pracę w perspektywicznych i wiedzochłonnych gałęziach gospodarki, a także popyt na nowe kompetencje i umiejętności w regionie.

Wartości nabiera wysoka jakość edukacji oraz nastawienie na kształtowanie kompetencji uniwersalnych i rozwijanie kreatywności. Wzrasta pozycja głównych pomorskich uczelni, które w niektórych dziedzinach skutecznie konkurują z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami akademickimi, przyciągając studentów i naukowców spoza województwa i kraju.

Pomorskie oferuje atrakcyjne miejsca pracy, wysoką jakość życia, przyciągając w ten sposób wykwalifikowanych pracowników. Region oferuje także coraz atrakcyjniejszą możliwość uczestnictwa w kulturze oraz rozwija infrastrukturę turystyczną, pozostając kluczowym kierunkiem turystycznym w Polsce. Napływ ludności zwiększa różnorodność województwa i otwartość społeczeństwa. Wzrasta mobilność zawodowa i przestrzenna mieszkańców oraz ich aktywność obywatelska, a także świadomość konieczności kształcenia przez całe życie.

Pomorskie staje się istotnym węzłem transportowo-logistycznym i paliwowo-energetycznym w kraju i w Regionie Morza Bałtyckiego. Poprawia się poziom bezpieczeństwa energetycznego, a region stopniowo przekształca się w eksportera energii w skali krajowej.

Województwo dynamicznie się rozwija i staje się jednym z liderów gospodarczych w kraju. W efekcie wzrasta zamożność regionu i jego mieszkańców. Szybki rozwój rodzi jednak ryzyko pogłębienia polaryzacji rozwoju województwa, a także wysokiej presji na przestrzeń przyrodniczą. Przed władzami publicznymi pojawia się więc wyzwanie związane z potrzebą szczególnej dbałości o zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i efektywnego wykorzystania zasobów naturalnych oraz walorów przyrodniczo-środowiskowych.

W przypadku dużego uzależnienia od środków publicznych, w tym unijnych, dynamika rozwoju województwa będzie prawdopodobnie niższa. Może na to wpłynąć m.in. mniejsza trwałość miejsc pracy tworzonych na potrzeby realizacji publicznych inwestycji infrastrukturalnych, czy też nieoptymalna struktura finansowania działalności B+R (głównie ze środków publicznych), skutkująca niewystarczającym dopasowaniem do potrzeb przedsiębiorców. Mimo to region będzie rozwijać się we względnie wysokim tempie i utrzyma dobrą pozycję w kraju.

A2. SCENARIUSZ *SPOKOJNA WYSPA*

(uwarunkowania: niska dostępność transportowa; znaczące środki rozwojowe)

Niska dostępność transportowa ogranicza napływ inwestycji zewnętrznych do województwa pomorskiego i nie sprzyja zwiększeniu jego otwartości. Rozwój w znacznej mierze opiera się na wewnętrznych zasobach i potencjałach.

Umiarkowana aktywność inwestorów zewnętrznych wymusza wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców. Rozwija się rodzima przedsiębiorczość ukierunkowana głównie na rynek regionalny i krajowy.

Rośnie jakość usług edukacyjnych, co przekłada się na wyższą jakość kapitału ludzkiego i społecznego. Efektem tego są wyższe aspiracje kulturalne i obywatelskie mieszkańców. Budowie społeczeństwa obywatelskiego sprzyja powszechna obecność technologii komunikacyjnych, co skutkuje dodatkowo wzrostem popularności pracy na odległość. Coraz lepiej wykształcone społeczeństwo i wysokie środki rozwojowe przyczyniają się do rozwoju innowacji w oparciu o specyfikę regionu, a także wzmacniają atmosferę dbałości o środowisko, co tworzy dobry grunt pod rozwój technologii ekoefektywnych.

Pomorskie, ze względu na swoje walory przyrodnicze, kulturowe, czyste środowisko oraz wysokiej jakości żywność, staje się atrakcyjnym miejscem zamieszkania i spędzania czasu wolnego. Region rozwija infrastrukturę kultury, turystyki, sportu i rekreacji, a także usługi zdrowotne dla osób starszych (uzdrowiskowe i rehabilitacyjne).

Wzrasta poziom spójności społecznej, a rozwojowi regionu nie towarzyszy niekontrolowane pogłębianie się dysproporcji rozwojowych. Pomorskie nie wywiera rosnącego wpływu na gospodarkę kraju, a pozycja województwa wśród polskich regionów nie ulega istotnej zmianie. Rodzima przedsiębiorczość i aktywność mogą jednak w dłuższej perspektywie okazać się niewystarczające dla utrzymania tej pozycji.

A3. SCENARIUSZ ZAPOMNIANA PRZYSTAŃ

(uwarunkowania: dobra dostępność transportowa; niewielkie środki rozwojowe)

Region opiera swój rozwój przede wszystkim na przewadze nadmorskiego położenia oraz na dobrej dostępności transportowej. Gospodarka bazuje głównie na transporcie i sektorach z nim powiązanych, a także na turystyce.

Wyraźnie niższe od pożądaných środki rozwojowe uniemożliwiają realizację wielu nowych przedsięwzięć prywatnych i publicznych, wpływając na pogorszenie klimatu inwestycyjnego, który staje się czynnikiem zniechęcającym inwestorów zewnętrznych.

Brak impulsu do rozwoju nowoczesnych sektorów gospodarki rodzi popyt na średnio wykwalifikowanych pracowników. Zmienia się profil nauczania w kierunku położenia większego nacisku na kształtowanie kwalifikacji zawodowych na poziomie ponadgimnazjalnym i pod bieżące potrzeby rynku. Pomorska nauka i uczelnie stopniowo zwiększają swój dystans do czołówki najbardziej konkurencyjnych ośrodków w kraju.

Możliwości rozwoju branż zaawansowanych technologicznie, mimo dobrej dostępności transportowej, pozostają ograniczone. W rezultacie pomorska gospodarka jest wrażliwa na konkurencję ze strony regionów oferujących niższe koszty pracy, a rozwój województwa w niewielkim stopniu opiera się na trudno zastępowalnym kapitale ludzkim. Relatywnie niski poziom kapitału społecznego oraz deficyt kluczowych kompetencji stanowią coraz silniejszą barierę wzrostu gospodarczego.

Zaniechania w zakresie gospodarki opartej na wiedzy i kapitale intelektualnym powodują, że dystans rozwojowy wobec lepiej rozwiniętych regionów południowej i centralnej Polski powiększa się. Najbardziej przedsiębiorczy mieszkańcy coraz częściej wybierają emigrację zarobkową. Nie udaje się wykreować nowych, trwałych podstaw konkurencyjności regionu. Pomorskie wkracza w okres stagnacji gospodarczej, która może mieć trwały charakter i w efekcie spowodować pogorszenie jego pozycji względem innych województw.

A4. SCENARIUSZ DRYF NA MIELIZNĘ

(uwarunkowania: niska dostępność transportowa; niewielkie środki rozwojowe)

Niekorzystne uwarunkowania w postaci słabej dostępności transportowej i niskich środków rozwojowych sprawiają, że w regionie nie pojawiają się nowi inwestorzy zewnętrzni, a obecni stopniowo się wycofują. Dodatkowo nie funkcjonują odpowiednie mechanizmy wsparcia rodzimej przedsiębiorczości, co przyczynia się do spadku poziomu aktywności gospodarczej i wzrostu bezrobocia. Najbardziej przedsiębiorczy mieszkańcy opuszczają województwo, a dotychczasowy trend wzrostu ludności w regionie ulega odwróceniu.

Z uwagi na brak środków na generowanie lub import innowacji oraz pogłębiające się opóźnienie technologiczne, gospodarka regionu podupada i opiera się głównie na branżach schyłkowych lub o niskiej wartości dodanej. Podupadają także pomorskie uczelnie i jednostki naukowe, wskutek czego jakość kapitału ludzkiego i intelektualnego w regionie obniża się.

Warunki i jakość życia w regionie zaczynają stopniowo się pogarszać, a poziom zamożności społeczeństwa obniżyć. Spada także aktywność mieszkańców i jakość kapitału społecznego. Społeczeństwo jest nastawione raczej na przetrwanie i adaptację niż rozwój i innowacyjność. Ludność oraz potencjał gospodarczy coraz mocniej koncentrują się w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta. Postępuje dezintegracja terytorialna regionu i wzrost nierówności społecznych.

Województwo, w efekcie degradacji gospodarczej i społecznej, marginalizuje się i stopniowo przekształca w gospodarcze peryferium w skali kraju, Regionu Morza Bałtyckiego i Europy.

* * *

Za najkorzystniejszy, tj. zapewniający największą dynamikę rozwoju, należy uznać scenariusz *Wiatr w żagle*, jednak rozwój zakłada także scenariusz *Spokojna wyspa* oraz w najmniejszym stopniu – scenariusz *Zapomniana przystań*. Te trzy scenariusze (a zwłaszcza *Wiatr w żagle*) wpłynęły na kształt części projekcyjnej Strategii. Choć realizacja Strategii nie gwarantuje, że w Pomorskiem zrealizuje się scenariusz najbardziej pożądanym, to jednak powinna umożliwić przygotowanie się na zmiany w otoczeniu regionu, co – przy dużej aktywności Samorządu Województwa i jego partnerów – może przybliżyć do tego scenariusza. Powinna ona także umożliwić odpowiednią reakcję regionu w razie zaistnienia sytuacji charakterystycznych dla pozostałych scenariuszy.

B. WIZJA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO W ROKU 2020

Pomorskie w roku 2020 to region:

- trwałego wzrostu, w którym uruchamiane i wykorzystywane są zróżnicowane potencjały terytorialne dla wzmocnienia i równoważenia procesów rozwojowych;
- o unikatowej pozycji, dzięki aktywności społeczeństwa obywatelskiego, silnemu kapitałowi społecznemu i intelektualnemu, racjonalnemu zarządzaniu zasobami środowiska, gospodarczemu wykorzystaniu potencjału morza oraz inteligentnym sieciom infrastrukturalnym i powszechnemu stosowaniu technologii ekoelektywnych;
- będący liderem pozytywnych zmian społecznych i gospodarczych w Polsce i w obszarze Południowego Bałtyku.

Region cechujący się:

1. **NOWOCZESNĄ GOSPODARKĄ**, atrakcyjną dla rodzimych przedsiębiorców, inwestorów zewnętrznych oraz turystów, naukowców i studentów; efektywnie wykorzystującą unikatowe atuty, związane m.in. z nadmorskim położeniem; opartą na kreatywności, sieciach współpracy i przyjaznym otoczeniu biznesowym, w której sektor B+R odpowiada na zapotrzebowanie przedsiębiorstw; włączoną w międzynarodowe przepływy informacji, wiedzy i kooperacji gospodarczej, naukowej i kulturalnej oraz skutecznie dyskontującą potencjał Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta w zewnętrznych i wewnętrznych relacjach gospodarczych.
2. **AKTYWNYMI MIESZKAŃCAMI**, dynamicznymi, przedsiębiorczymi; wszechstronnie się rozwijającymi, podnoszącymi swoje kompetencje i dobrze odnajdującymi się na rynku pracy; tworzącymi wspólnotę zdolną do twórczego współdziałania w różnych sferach życia społecznego; umacniającymi tożsamość regionalną w oparciu o zróżnicowane i bogate dziedzictwo; skutecznie wpływającymi na poprawę efektywności instytucji publicznych zapewniających lepszy dostęp do wyższej jakości usług publicznych.
3. **ATRAKCYJNĄ PRZESTRZENIĄ**, tworzącą trwale podstawy rozwoju poprzez dostosowanie systemu transportowego i energetycznego do długofalowych potrzeb, racjonalne wykorzystanie zasobów i walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych, a także ograniczanie i efektywne rozwiązywanie konfliktów przestrzennych, tworzenie wysokiej jakości przestrzeni oraz przeciwdziałanie skutkom ekstremalnych zjawisk naturalnych w regionie.

III. ZASADY STRATEGII I ROLA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA

Samorząd Województwa Pomorskiego angażuje się w organizowanie i prowadzenie interwencji ukierunkowanej na procesy rozwojowe zachodzące w regionie. Jego zasadniczym zadaniem jest umacnianie pozycji konkurencyjnej województwa, przeciwdziałanie pogłębianiu się dysproporcji wewnątrz regionu i zapewnienie stabilnych podstaw jego długotrwałego i bezpiecznego rozwoju.

Interwencja w tym zakresie musi być prowadzona ze świadomością realnych możliwości i ograniczeń wynikających z pozycji ustrojowej województwa, jego kompetencji i pozostających w jego dyspozycji zasobów. Nie wyczerpuje ona zatem wszystkich aspektów, które mogą odnosić się do potrzeb i uwarunkowań związanych z funkcjonowaniem regionu.

A. ZASADY REALIZACJI STRATEGII

Wszystkie podmioty zaangażowane w realizację Strategii powinny kierować się niżej opisanymi zasadami.

Realizacja Strategii musi być prowadzona przede wszystkim zgodnie z wymogami wynikającymi z ogólnych zasad prowadzenia polityki rozwoju regionu. Zasady te wpływają m.in. na dobór i układ przyjętych w Strategii celów i kierunków działania, ich zakres tematyczny oraz zaadresowanie przestrzenne, a także na kształt i ukierunkowanie mechanizmów i narzędzi realizacji. Są to zasady: **zrównoważonego rozwoju** (osiągnięcie trwałej poprawy poziomu życia mieszkańców wymaga rozwoju, realizowanego przy zapewnieniu równowagi społecznej, ekologicznej i przestrzennej); **subsydiarności regionalnej** (Samorząd Województwa realizuje jedynie te cele i przedsięwzięcia, które nie mogą być realizowane dostatecznie efektywnie na poziomie lokalnym); **programowania rozwoju** (Strategia jest podstawą dla nowej generacji narzędzi realizacyjnych w postaci skoordynowanej wiązki programów, uruchamianych we współdziałaniu z podmiotami szczebla lokalnego, krajowego lub europejskiego i skupiających większość środków rozwojowych będących w zasięgu oddziaływania samorządu województwa); **sprawności administracji** (instytucje publiczne realizujące Strategię powinny działać efektywnie, skutecznie oraz w przejrzysty sposób podejmować decyzje, dobrze współpracować między sobą, a także coraz pełniej zaspokajać oczekiwania i potrzeby mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów czy turystów).

Z ogólnymi zasadami prowadzenia polityki rozwoju powiązane są zasady realizacji Strategii, tworzące swoisty dekalog determinujący mechanizmy jej wdrażania. Z zasad tych bezpośrednio wynikają kryteria horyzontalne, które będą miały zastosowanie na etapie identyfikacji i oceny przedsięwzięć realizujących Strategię. Są to następujące zasady:

1. **Zasada wielopoziomowego zarządzania i partnerstwa** oznacza, że należy wzmacniać współpracę podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii, która prowadzi do zintegrowanej i uzgodnionej realizacji inicjatyw rozwojowych, do poprawy koordynacji podejmowanych działań, a także do zwiększonej efektywności i skuteczności wydatkowania środków publicznych, z uwzględnieniem zaangażowania w procesy decyzyjne i wykonawcze partnerów społecznych i gospodarczych. Realizacja tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia ważne dla realizacji Strategii analizowane będą pod kątem kryterium partnerstwa i partycypacji

społecznej wskazującego na przedsięwzięcia sieciowe, o skali ponadlokalnej, będące efektem trwałej współpracy wielu podmiotów oraz społecznej akceptacji. Drugim istotnym punktem odniesienia będzie kryterium partnerstwa publiczno-prywatnego, które kładzie nacisk na realizację przedsięwzięć efektywnych ekonomicznie, w szczególności angażujących kapitał prywatny, co prowadzi do wzmocnienia oddziaływania i skuteczności interwencji publicznej.

2. **Zasada tematycznego i terytorialnego ukierunkowania interwencji** oznacza, że podstawowym narzędziem koncentracji działań rozwojowych będą Obszary Strategicznej Interwencji. Są to obszary wyróżniające się specyficznym zestawem cech społecznych, gospodarczych lub środowiskowych, które decydują o występowaniu na ich terenie strukturalnych barier rozwoju lub trwałych i możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, wobec których winna być adresowana adekwatna tematycznie interwencja publiczna. Obszary te uzyskują status obszarów preferowanych lub, w uzasadnionych przypadkach, uprawnionych do wsparcia w realizacji Strategii. Ich delimitacja odbywa się na podstawie jednego lub kilku kryteriów wynikających z zapisów Strategii, zaś aktualizacja przeprowadzana będzie, co do zasady, raz na dwa lata i zostanie poprzedzona debatą strategiczną. Realizacja tej zasady oznacza, że strategicznie istotne przedsięwzięcia analizowane będą pod kątem kryterium lokalizacji i przestrzennego oddziaływania. Z zasady tej wynika również konieczność kształtowania strategicznej interwencji w oparciu o zintegrowane podejście terytorialne. Polega ono na zastosowaniu tam, gdzie to możliwe i uzasadnione, powiązanych ze sobą, uzupełniających się i ściśle ukierunkowanych „pakietów” przedsięwzięć wynikających z całościowego podejścia do zarządzania obszarami funkcjonalnymi, w których sektorowe rozumienie problemów i wyzwań społeczno-gospodarczych zastępowane jest ujęciem problemowym i terytorialnym.
3. **Zasada racjonalnego gospodarowania przestrzenią** oznacza, że realizacja Strategii uwzględnia wymogi kształtowania ładu przestrzennego, zapewniając poszanowanie i efektywne wykorzystanie ograniczonego zasobu przestrzeni, w tym hamowanie chaotycznej suburbanizacji oraz presji inwestycyjnej na tereny cenne przyrodniczo i krajobrazowo. Realizacja tej zasady będzie bodźcem dla wzmocnienia powiązań polityki przestrzennej i społeczno-gospodarczej w regionie. Oznacza ona, że przedsięwzięcia o statusie strategicznym powinny spełniać kryterium jakości przestrzeni, korzystając z przyjętych przez Samorząd Województwa zasad zagospodarowania przestrzennego.
4. **Zasada korzystnego oddziaływania na środowisko** oznacza, że przedsięwzięcia identyfikowane jako istotne dla realizacji Strategii analizowane będą przez pryzmat kryterium efektu środowiskowego promującego poprawę efektywności wykorzystania zasobów i redukcję negatywnych oddziaływań środowiskowych lub działania kompensujące.
5. **Zasada promowania zatrudnienia** oznacza, że Strategia skupia się na przedsięwzięciach wspierających tworzenie wysokiej jakości trwałych miejsc pracy, cechujących się wysokim poziomem wymaganych kompetencji, w szczególności w branżach decydujących o pozycji konkurencyjnej regionu. Realizacja tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia identyfikowane jako istotne dla realizacji Strategii analizowane będą przez pryzmat kryterium wzrostu zatrudnienia.

6. **Zasada promowania postaw obywatelskich** oznacza, że realizacja Strategii będzie sprzyjać tworzeniu warunków dla wysokiej aktywności mieszkańców, w tym kształtowaniu i umacnianiu pożądanych postaw patriotycznych, proekologicznych, kulturalnych, prozdrowotnych, transportowych, przedsiębiorczych i innowacyjnych, a także podnoszeniu jakości życia mieszkańców. Realizacja tej zasady oznacza, że strategicznie istotne przedsięwzięcia analizowane będą pod kątem kryterium wzrostu świadomości obywatelskiej.
7. **Zasada równości szans, niedyskryminacji i integracji społecznej** oznacza, że realizacja Strategii będzie uwzględniać i promować włączenie społeczne i równość wszystkich mieszkańców bez względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Realizacja tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia wpisujące się w realizację Strategii będą weryfikowane z zastosowaniem kryterium potrzeb grup defaworyzowanych i wykluczonych.
8. **Zasada inteligentnej specjalizacji** oznacza, że w realizacji Strategii należy skupić się na uruchamianiu lub wykorzystywaniu potencjałów tych branż gospodarczych, które uznaje się za istotne dla gospodarki regionu. Z jednej strony są to branże wyróżniające się poziomem rozwoju, wysoką wartością dodaną i charakterem tworzonych miejsc pracy. Z drugiej strony są to branże, które mają dobre warunki szybkiego wzrostu ze względu na specyficzne cechy regionu, związane np. z możliwościami gospodarczego wykorzystania zasobów morza. Z punktu widzenia Strategii szczególnej uwagi wymagają branże o największym potencjale rozwoju, do których zalicza się przede wszystkim: technologie informacyjne i komunikacyjne, energetykę, logistykę, usługi biznesowe, chemię lekką (branża farmaceutyczna i kosmetyczna), biotechnologię, technologie *off-shore* i przemysły kreatywne.

Realizacja tej zasady oznacza, że w regionie uruchomiony zostanie mechanizm identyfikacji i weryfikacji branż o największym potencjale rozwoju, decydujących o przyszłej pozycji konkurencyjnej regionu, który umożliwi elastyczne dostosowywanie ewentualnej interwencji publicznej do zmieniających się uwarunkowań, zwłaszcza międzynarodowych. Zasada ta przełoży się także na kryterium specjalizacji regionalnej, które umożliwi nadanie strategicznego statusu przedsięwzięciom ukierunkowanym na branże o najwyższym potencjale rozwoju.
9. **Zasada ukierunkowania na innowacje** oznacza, że Strategia winna wspierać innowacyjność i kreatywność w różnych sektorach i dziedzinach. Chodzi zarówno o innowacyjne podejście do prowadzenia procesów gospodarczych, jak też o upowszechnianie nowych rozwiązań technologicznych (m.in. *inteligentnych sieci*, ekotechnologii) i społecznych, w tym związanych z edukacją czy rynkiem pracy. Realizacja tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia identyfikowane jako strategiczne analizowane będą przez pryzmat kryterium innowacyjności.
10. **Zasada wymiaru cyfrowego** oznacza, że Strategia będzie odpowiadać na wyzwania związane z budową społeczeństwa informacyjnego, co wiąże się z upowszechnianiem technologii cyfrowych i usług, a zwłaszcza ze wzmacnianiem cyfrowych kompetencji mieszkańców, podmiotów gospodarczych i instytucji. Realizacja tej zasady oznacza, że przedsięwzięcia ważne dla realizacji Strategii analizowane będą pod kątem kryterium cyfryzacji.

B. ROLA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA

1. Układ celów Strategii wyznacza zakres oferty wspólnego działania Samorządu Województwa skierowanej do kluczowych partnerów w regionie. Odnosi się ona do wybranych barier i potencjałów rozwojowych, których uwzględnienie stwarza największe szanse na wywołanie zauważalnych i korzystnych zmian w regionie.
2. W zależności od analizowanego celu Samorząd Województwa w procesie realizacji Strategii będzie pełnił różne role:
 - a) **Inwestora** – podmiotu bezpośrednio realizującego i współfinansującego kierunki działań zidentyfikowane w Strategii poprzez projekty własne lub partnerskie;
 - b) **Koordynatora i lidera działań rozwojowych** – podmiotu opracowującego i aktualizującego Strategię, odpowiadającego za jej realizację, określającego zobowiązania, wyznaczającego jednostki realizacyjne i monitorującego realizację, a także zarządzającego środkami zewnętrznymi (w tym pochodzącymi z UE) ukierunkowanymi na osiągnięcie celów Strategii;
 - c) **Inspiratora** – podmiotu inicjującego i wspierającego kluczowe dla regionu przedsięwzięcia rozwojowe wynikające ze Strategii, które są realizowane na innych poziomach zarządzania publicznego, w szczególności na poziomie krajowym i europejskim.

IV. WYZWANIA I CELE

A. WYZWANIA STRATEGICZNE DLA WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

1. **Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców.** Zwiększenie zatrudnienia mieszkańców we wszystkich kategoriach wiekowych, a także poprawa stanu zdrowia społeczeństwa dla lepszego wykorzystania potencjału wynikającego z wydłużania się życia.
2. **Usługi edukacyjne i konkurencyjność uczelni.** Poprawa jakości kształcenia na wszystkich poziomach z uwzględnieniem sygnałów płynących z rynku pracy oraz efektywne wykorzystanie potencjału naukowego pomorskich uczelni dla podniesienia ich konkurencyjności na arenie krajowej i międzynarodowej.
3. **Powiązania gospodarcze.** Efektywna współpraca sektora naukowo-badawczego z sektorem przedsiębiorstw, lepsze warunki rozwoju proeksportowo ukierunkowanych firm i klastrów gospodarczych, a także wzrost poziomu inwestycji w branżach o największym potencjale rozwoju opartych o specyficzne potencjały województwa.
4. **Kapitał społeczny i tożsamość regionalna.** Stymulowanie aktywności społecznej i budowa regionalnej wspólnoty obywatelskiej czerpiącej m.in. z wielokulturowego dziedzictwa, tradycji morskich i solidarnościowych, a także wzrost kompetencji mieszkańców, które warunkują zdolność do funkcjonowania w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.
5. **Dostępność transportowa.** Zapewnienie sprawnych powiązań transportowych z centrami gospodarczymi Polski i Europy, integracja systemu transportu zbiorowego dla zwiększenia spójności wewnętrznej województwa i mobilności mieszkańców (także w wymiarze miejskim), w tym poprawa dostępności drogowej i kolejowej obszarów o najniższej dostępności w regionie.
6. **Obszary o nie w pełni uruchomionych potencjałach.** Wzrost bazy dochodowej obszarów w zasięgu oddziaływania korytarzy i węzłów transportowych (m.in. porty morskie, lotnicze, terminale intermodalne), obszarów o unikatowej ofercie turystycznej, a także położonych poza Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta.
7. **Dostęp do usług publicznych.** Ograniczanie dysproporcji wewnątrz regionu i zapewnienie dostępu do dobrej jakości usług publicznych (m.in. edukacji, ochrony zdrowia, szerokopasmowego internetu, kultury oraz administracji), w tym do infrastruktury.
8. **Bezpieczeństwo energetyczne i ekotechnologie.** Wykorzystanie potencjału posiadanych zasobów dla poprawy bezpieczeństwa dostaw energii i lepszego zarządzania popytem na energię (*inteligentne sieci*), a także redukcja środowiskowych oddziaływań energetyki i przekształcenie regionu w krajowego lidera produkcji zielonej energii i technologii ekoefektywnych.
9. **Zarządzanie przestrzenią.** Lepsze zarządzanie przestrzenią dla zmniejszenia presji na środowisko, poprawy bezpieczeństwa powodziowego, a także optymalnego wykorzystania potencjałów terytorialnych (przyrodniczego, krajobrazowego, kulturowego i gospodarczego) dla zapewnienia wysokiej jakości życia.
10. **Zdolność instytucjonalna.** Poprawa jakości zarządzania rozwojem, w tym wykreowanie regionu miejskiego o inteligentnej specjalizacji i rdzeniu w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta; a także wypracowanie optymalnych form współpracy samorządu województwa z partnerami w regionie, kraju i UE, jak również skuteczne i terminowe wdrożenie prawa UE w zakresie środowiska i energetyki.

Wymienione wyżej wyzwania determinują wybór celów, jak i mechanizmy realizacji Strategii.

B. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE

Strategia wskazuje 3 cele strategiczne, mające charakter ogólny i określające pożądane stany docelowe w ujęciu problemowym. Są one konkretyzowane przez 10 celów operacyjnych oraz 35 kierunków działań.

NOWOCZESNA GOSPODARKA	AKTYWNI MIESZKAŃCY	ATRAKCYJNA PRZESTRZEŃ
Wysoka efektywność przedsiębiorstw	Wysoki poziom zatrudnienia	Sprawny system transportowy
Konkurencyjne szkolnictwo wyższe	Wysoki poziom kapitału społecznego	Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna
Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna	Efektywny system edukacji	Dobry stan środowiska
	Lepszy dostęp do usług zdrowotnych	

Cel strategiczny 1.

NOWOCZESNA GOSPODARKA

Przesłanki

W strategicznym interesie województwa leży poprawa jego pozycji w łańcuchu wartości dodanej w skali krajowej, bałtyckiej i europejskiej. Intensyfikacja wewnętrznych i zewnętrznych powiązań gospodarczych warunkuje poprawę konkurencyjności regionu, umożliwiając przyciąganie zasobów ludzkich, kapitałowych i technologicznych oraz ich kształtowanie w taki sposób, aby działały na rzecz jego trwałego rozwoju.

Unowocześnienie gospodarki regionu stwarza możliwości budowania dobrych powiązań ekonomicznych (inwestycje zewnętrzne, handel zagraniczny, przyciąganie i wdrażanie innowacji) oraz edukacyjnych i naukowych (regionalne, bałtyckie, europejskie i globalne sieci współpracy), jak też społecznych (w tym kulturowych).

Pożądany kierunek zmian

- Wzrost aktywności eksportowej i poziomu inwestycji w przedsiębiorstwach;
- Wzrost aktywności inwestorów zewnętrznych, w tym zagranicznych (także przez reinwestycje);
- Wzrost zatrudnienia w branżach o dużej wartości dodanej i największym potencjale rozwoju;
- Umocnienie Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta jako centrum handlu międzynarodowego;
- Poszerzenie kontroli nad kluczowymi aktywami gospodarczymi regionu przez pomorskie firmy;
- Wzrost aktywności instytucji naukowo-badawczych i przedsiębiorstw w programach badawczych;
- Wzrost liczby wykładowców i studentów zagranicznych i spoza regionu;
- Doskonalenie współpracy uczelni, przedsiębiorstw i administracji dla lepszej oferty kształcenia;
- Upowszechnienie dostępu do szerokopasmowego internetu o bardzo wysokich parametrach;
- Osiągnięcie statusu pierwszej w Polsce destynacji turystycznej.

Miara sukcesu

Dynamika wzrostu PKB *per capita* w latach 2013-2020 wyższa od średniej dla Polski, a także wyższa od średniej dla UE.

Cele operacyjne

- 1.1. Wysoka efektywność przedsiębiorstw
- 1.2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe
- 1.3. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna

Cel operacyjny 1.1.

Wysoka efektywność przedsiębiorstw

Wyzwania strategiczne

3. Powiązania gospodarcze
7. Dostęp do usług publicznych
8. Bezpieczeństwo energetyczne i ekotechnologie

Wybór strategiczny

Innowacje i mechanizmy transferu wiedzy do przedsiębiorstw, przedsięwzięcia gospodarcze klastrów, ekspansja przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych, warunki dla lokowania w regionie zewnętrznych inwestycji gospodarczych, szerokopasmowy internet, głównie o bardzo wysokiej przepustowości.

Oczekiwane efekty

- Większa liczba przedsiębiorstw innowacyjnych i większe nakłady na innowacje (zwłaszcza w branżach o największym potencjale rozwoju);
- Wyższe dochody i silniejsza pozycja konkurencyjna pomorskich firm, wysoka aktywność na rynku krajowym i zagranicznym;
- Nowe trwałe miejsca pracy w sektorze prywatnym, w tym w sektorach wiodących i kreatywnych;
- Działające mechanizmy współpracy biznesu i sfery B+R oraz transferu wiedzy i technologii do gospodarki;
- Funkcjonowanie finansowych mechanizmów komercjalizacji i wdrażania innowacji;
- Silne rynkowo klastry angażujące szerokie spektrum aktorów;
- Wysoka jakość oferty inwestycyjnej i systemu zachęt (także finansowych) do inwestowania w regionie;
- Nowe i liczne zewnętrzne inwestycje gospodarcze, zwłaszcza zagraniczne (głównie w branżach o największym potencjale rozwoju);
- Powszechne użycie technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce, m.in. dzięki dostępowi do szerokopasmowego internetu o bardzo wysokiej przepustowości.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
1.1.1.	Upowszechnianie innowacji w przedsiębiorstwach i transfer wiedzy do gospodarki	Całe województwo
1.1.2.	Wsparcie inicjatyw klastrowych i przedsięwzięć realizowanych przez klastry	
1.1.3.	Wsparcie ekspansji zagranicznej przedsiębiorstw	

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
1.1.4.	Pozyskiwanie inwestycji zewnętrznych	Cale województwo W zakresie infrastruktury: – Obszar Metropolitalny Trójmiasta oraz gminy położone wzdłuż infrastruktury regionalnych korytarzy transportowych wskazanych w <i>Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego</i>
1.1.5.	Zapewnienie dostępu do sieci szerokopasmowego internetu, w tym sieci o bardzo wysokiej przepustowości	Obszary, na których realizacja inwestycji nie jest komercyjnie uzasadniona

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Udział nakładów na B+R w PKB	0,52% PL – 0,68% (2009)	osiągnięcie średniej krajowej
Odsetek przedsiębiorstw przemysłowych współpracujących w zakresie działalności innowacyjnej	4,8% PL – 6,1% (2010)	osiągnięcie średniej krajowej
Udział pomorskiego eksportu w eksporcie krajowym	5,6% (5. miejsce) (2010)	miejsce wśród pięciu najlepszych województw w kraju
Liczba nowych inwestycji przedsiębiorstw spoza regionu (w tym zagranicznych)	0	min. 30
Liczba miejsc pracy utworzonych w ramach ww. nowych inwestycji	0	min. 5 000
Udział przedsiębiorstw z dostępem do internetu o prędkościach przynajmniej 100 Mb/s	4,0% PL – 4,4% (2010)	wzrost powyżej średniej krajowej

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

- Rozwój systemu obsługi nowych i działających w regionie inwestorów (w tym obsługi przed i po inwestycyjnej);
- Stworzenie regionalnego systemu promocji gospodarczej;
- Stworzenie regionalnego systemu wsparcia eksportu.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Koordynator i lider;
- Inspirator;
- Inwestor.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Przedsiębiorcy, izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców;
- Jednostki sfery B+R, w tym szkoły wyższe;
- Instytucje otoczenia biznesu;
- Klastry;
- Jednostka powołana do regionalnej koordynacji działań związanych z obsługą inwestorów;
- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Podmioty zajmujące się obsługą inwestorów i promocją gospodarczą.

Warunki sukcesu

- Wzrost zaufania i intensyfikacja współpracy między kluczowymi partnerami, m.in. w zakresie upowszechniania innowacji, transferu wiedzy do gospodarki oraz pozyskiwania nowych inwestycji;
- Dobry klimat innowacyjny w środowisku gospodarczym i naukowym regionu;
- Poprawa sprawności administracyjnej w obsłudze inwestycji (m.in. przygotowanie planistyczne, podatki i opłaty lokalne, decyzje administracyjne, zachęty);
- Skuteczny krajowy system zachęt dla inwestorów zagranicznych;
- Wzrost rynku usług biznesowych.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

- Wprowadzenie rozwiązań wzmacniających motywację do współpracy nauki z biznesem;
- Wzrost nakładów publicznych na działalność B+R oraz wzmocnienie potencjału badawczego regionu, szczególnie w branżach o największym potencjale rozwoju;
- Upowszechnianie dostępu do kapitału wysokiego ryzyka i jego instrumentów;
- Utrzymanie centrów decyzyjnych spółek kontrolowanych przez Skarb Państwa w regionie.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Nowoczesne branże związane z gospodarczym wykorzystaniem zasobów morza;
- Międzynarodowe sieci naukowo-badawcze i współpraca klastrowa, m.in. w Regionie Morza Bałtyckiego;
- Strefy przyspieszonego rozwoju społeczno-gospodarczego wzdłuż korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim i krajowym.

Cel operacyjny 1.2.

Konkurencyjne szkolnictwo wyższe

Wyzwania strategiczne

2. Usługi edukacyjne i konkurencyjność uczelni
3. Powiązania gospodarcze
6. Obszary o nie w pełni uruchomionych potencjalach
7. Dostęp do usług publicznych

Wybór strategiczny

Pomorskie uczelnie jako destynacja dla studentów i kadry naukowo-dydaktycznej spoza regionu i kraju; konsolidacja i sieciowa współpraca pomorskich uczelni z uczelniami zagranicznymi, pomiędzy sobą, z sektorem gospodarczym, ze szkolnictwem ponadgimnazjalnym; sieć wyższych szkół zawodowych w regionie uwzględniająca specyfikę subregionalnych rynków pracy, a także potrzebę wzmocnienia policentrycznego rozwoju funkcji miejskich w ośrodkach o znaczeniu ponadlokalnym, najbardziej oddalonych od Trójmiasta.

Oczekiwane efekty

- Pomorskie uczelnie jako istotny eksporter usług edukacyjnych (w tym większa liczba kierunków studiów prowadzonych w językach obcych oraz wzrost liczby publikacji międzynarodowych);
- Wypracowanie i promocja pomorskich specjalizacji dydaktycznych;
- Pomorski sektor akademicki mocniej włączony w międzynarodowe sieci międzyuczelniane, w tym zwiększona aktywność pomorskich uczelni w programach międzynarodowych;
- Wzmocniony potencjał kadrowy uczelni wyższych dzięki doskonaleniu i zwiększeniu międzynarodowej mobilności kadry własnej oraz pozyskiwaniu kadry naukowo-dydaktycznej w wyniku współpracy międzynarodowej;
- Wdrożone mechanizmy współpracy międzyuczelnianej służące lepszemu wykorzystaniu potencjału kadrowego i infrastrukturalnego;
- Wdrożone mechanizmy systematycznej współpracy uczelni i szkół ponadgimnazjalnych na rzecz poprawy spójności kształcenia na poszczególnych etapach ścieżki edukacyjnej;
- Wdrożone mechanizmy systematycznej współpracy sektora akademickiego i gospodarczego na rzecz lepszego kształtowania oferty edukacyjnej i poprawy jakości kształcenia, z uwzględnieniem zidentyfikowanych potrzeb pracodawców, w tym w branżach o największym potencjale rozwoju;
- Działający system wyższego kształcenia zawodowego na bazie przekształconych szkół wyższych w ważnych ośrodkach miejskich, uwzględniający specyfikę gospodarki poszczególnych części regionu.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
1.2.1.	Umiejscowienie uczelni wyższych i eksport usług edukacyjnych	Obszar Metropolitalny Trójmiasta oraz Słupsk
1.2.2.	Współpraca międzyuczelniana w ramach regionu	Całe województwo
1.2.3.	Współpraca uczelni wyższych i pracodawców dla poprawy jakości kształcenia	Całe województwo
1.2.4.	Wsparcie subregionalnych ośrodków szkolnictwa zawodowego	Słupsk, Chojnice-Człuchów, Kwidzyn

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Liczba studentów zagranicznych w regionie	1114 osób (2010/2011)	min. 3000 osób
Odsetek studentów na kierunkach odpowiadających branżom o największym potencjale rozwoju	55% (2010/2011)	70%
Odsetek studentów w subregionalnych ośrodkach akademickich	7,6% (2010/2011)	10%

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

- Przygotowanie i wypromowanie, z udziałem kluczowych pomorskich uczelni, kompleksowej oferty dla studentów zagranicznych oraz oferty wspierającej zatrudnienie zagranicznych naukowców;
- Koordynacja dostępnych w regionie instrumentów polityki stypendialnej i ich dostosowanie do potrzeb związanych z umiejscowieniem uczelni wyższych oraz wspieraniem oferty studiów na kierunkach powiązanych z branżami o największym potencjale rozwoju;
- Realizacja, we współpracy z istniejącymi instytucjami edukacyjnymi, samorządami lokalnymi oraz przedsiębiorcami, przedsięwzięć prowadzących do przekształcenia trzech najbardziej oddalonych od Trójmiasta ośrodków ponadlokalnych w subregionalne centra kształcenia zawodowego na poziomie wyższym.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Inspirator;
- Koordynator i lider.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Szkoły wyższe;
- Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy;
- Instytucje otoczenia biznesu;
- Jednostki samorządu terytorialnego.

Warunki sukcesu

- Aktywność i kreatywność pomorskiego środowiska akademickiego w zakresie współpracy międzynarodowej i międzyuczelnianej oraz z przedsiębiorcami;
- Zaangażowanie przedsiębiorców w trwałe mechanizmy systematycznej współpracy ze szkołami wyższymi i samorządami terytorialnymi w celu poprawy efektywności kształcenia na poziomie wyższym, w tym kształcenia zawodowego;
- Podjęcie przez samorzady lokalne roli inspiratora i koordynatora w procesie kształtowania nowoczesnego systemu kształcenia zawodowego na poziomie wyższym.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

- Objęcie procedurą kontraktu terytorialnego istotnego strumienia środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego z przeznaczeniem np. na kierunki zamawiane, poszerzenie oferty kształcenia, systemy zapewnienia jakości kształcenia, promocję uczelni i ich umiędzynarodowienie, a także inwestycje infrastrukturalne oraz inne cele związane z jakością zarządzania uczelniami;
- Skuteczne wdrożenie reform podnoszących konkurencyjność szkolnictwa wyższego, realizowanych w skali kraju;
- Dalsza decentralizacja kraju, prowadząca do wzmocnienia kompetencyjnego władz regionalnych w zakresie regulacyjnych i finansowych instrumentów współtworzenia oferty kształcenia na poziomie wyższym.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Oferta szkolnictwa zawodowego na poziomie wyższym w miejskich obszarach funkcjonalnych skupionych wokół następujących ośrodków: Słupsk-Koszalin, Kwidzyn-Elbląg-Grudziądz, Chojnice-Człuchów-Tuchola;
- Międzynarodowa współpraca uczelni, np. w formule sieci systematycznej współpracy szkół wyższych w obszarze Morza Bałtyckiego, opartej m.in. na koordynacji kierunków kształcenia, a także stałych mechanizmach wymiany kadr i studentów.

Cel operacyjny 1.3.

Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna

Wyzwania strategiczne

6. Obszary o nie w pełni uruchomionych potencjałach
3. Powiązania gospodarcze
1. Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców
9. Zarządzanie przestrzenią

Wybór strategiczny

Sięciowe, kompleksowe, rozpoznawalne co najmniej na poziomie krajowym, oparte o walory naturalne oraz zasoby dziedzictwa kulturowego, jak również wykorzystujące potencjał oferty kulturalnej regionu, produkty i pakiety turystyczne; uniezależnienie oferty turystycznej od pory roku, jej różnicowanie w oparciu o potencjał przemysłu czasu wolnego, a także silniejsza specjalizacja regionu w zakresie turystyki prozdrowotnej i biznesowej.

Oczekiwane efekty

- Caloroczna, kompleksowa i atrakcyjna oferta turystyczna i kulturalna regionu obejmująca także efektywne wykorzystanie obiektów sportowych o randze krajowej;
- Unikatowe walory naturalne, kulturalne i dziedzictwa kulturowego, w tym kulinarne, wykorzystywane w sposób racjonalny, efektywny i zrównoważony;
- Wzmocniony wizerunek regionu oraz większa rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych;
- Silna współpraca pomiędzy podmiotami branży turystycznej i kulturalnej.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
1.3.1.	Rozwój sieciowych i kompleksowych produktów turystycznych	Obszary o wysokim potencjale turystyczno-rekreacyjnym środowiska przyrodniczego i kulturowego
1.3.2.	Stworzenie rozpoznawalnej, wysokiej jakości oferty kulturalnej	Gdańsk, Gdynia, Sopot, Słupsk, Malbork

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Liczba turystów krajowych i zagranicznych	5,3 mln (2. miejsce) (2010)	miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju
Liczba korzystających z noclegów na 1000 mieszkańców	728 (3. miejsce) (2011)	miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Liczba turystów korzystających z noclegów poza sezonem turystycznym	597,5 tys. (2011)	średnioroczny wzrost o 3%
Liczba wystaw międzynarodowych w obiektach wystawienniczych	26 (2. miejsce) (2011)	miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju
Liczba widzów i słuchaczy teatrów i instytucji kultury oraz zwiedzających muzea na 1000 mieszkańców	1054 (3 miejsce) (2011)	miejsce wśród trzech najlepszych województw w kraju

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

Rozwój regionalnych sieciowych produktów turystycznych obejmujących m.in. małe porty morskie, mariny, szlaki rowerowe i kajakowe oraz śródlądowe drogi wodne, a także unikatowe dziedzictwo regionalne i ofertę kulturalną.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Koordynator i lider;
- Inwestor;
- Inspirator.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Organizacje turystyczne;
- Instytucje kultury;
- Narodowy Instytut Dziedzictwa;
- Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów;
- Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- Organizacje pozarządowe;
- Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy, w tym operatorzy turystyczni.

Warunki sukcesu

- Utrzymanie wizerunku województwa jako regionu dysponującego atrakcyjną ofertą turystyczną oraz sprzyjającego organizacji dużych przedsięwzięć kulturalnych i sportowych;
- Rozwój współpracy między sektorem publicznym, branżą turystyczną i podmiotami działającymi w obszarze kultury w zakresie tworzenia wspólnych, sieciowych, ponadlokalnych produktów turystycznych oraz oferty kulturalnej.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

- Zakończenie trwających (m.in. budowa Muzeum II Wojny Światowej) oraz realizacja kolejnych inwestycji w zakresie kultury i turystyki o znaczeniu krajowym w województwie;
- Objęcie Żuław statusem krajowego produktu turystycznego;
- Aktywizacja transportowa drogi wodnej Dolnej Wisły oraz usunięcie wszystkich barier prawnych dla zapewnienia swobodnej międzynarodowej żeglugi po Zalewie Wiślanym;
- Udział budżetu państwa w utrzymaniu najważniejszych instytucji kultury i ratowaniu najcenniejszych zabytków regionu;
- Przyjęcie *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* ustalającego mechanizmy organizacyjne i finansowe determinujące rzeczywistą ochronę dziedzictwa kulturowego.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Wizerunek i marka turystyczna Regionu Morza Bałtyckiego;
- Sieciowe ponadregionalne produkty turystyczne wykorzystujące m.in.:
 - międzynarodowe drogi wodne: E-60 (morska), E-70 i E-40, z uwzględnieniem Żuław i Zalewu Wiślanego;
 - ponadregionalne szlaki wodne m.in. Brdy, Gwdy, Wdy, Wielkiego Kanału Brdy i Wieprzy;
 - szlaki kulturowe: XX w., Cystersów, zamków gotyckich, architektury i dziedzictwa hydrotechnicznego Żuław, Kraina w kratę, latarni morskich, budowli hydrotechnicznych;
 - Rezerwat Biosfery Bory Tucholskie, Słowiński Rezerwat Biosfery;
 - Europejską Sieć Regionalnego Dziedzictwa Kulinarnego;
 - międzynarodowe i międzyregionalne trasy rowerowe.

Cel strategiczny 2.

AKTYWNI MIESZKAŃCY

Przesłanki

W strategicznym interesie województwa jest wzmacnianie:

- a) aktywności mieszkańców tak, by mieli większą szansę na pracę odpowiadającą ich aspiracjom; rozumieli potrzebę i dążyli do zdobywania nowych umiejętności; byli przedsiębiorczy, twórczy i otwarci na poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań, dążąc jednocześnie do zachowania pomorskich tradycji i dziedzictwa kulturowo-historycznego; by współdziałali na rzecz rozwoju wspólnoty regionalnej i społeczności lokalnych, a także by byli aktywni jako uczestnicy życia kulturalnego, animatorzy kultury, obywatele, sąsiedzi, członkowie organizacji pozarządowych lub nieformalnych sieci współpracy;
- b) kompetencji sektora publicznego i pozarządowego (m.in. w zakresie ich współpracy między sobą oraz z sektorem prywatnym), co wpłynie na podniesienie jakości usług publicznych skuteczniej wspierających mieszkańców w realizacji ich planów na polu społecznym, zawodowym, kulturowym i gospodarczym, a w dłuższej perspektywie zadecyduje o skutecznym wykorzystaniu endogenicznych potencjałów regionu.

Pożądaný kierunek zmian

- Wzrost poziomu zatrudnienia i kompetencji zawodowych mieszkańców;
- Aktywizacja osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem, a także ograniczenie patologii społecznych;
- Wzmocnienie podstawowych funkcji rodziny;
- Wzmocnienie regionalnej wspólnoty kulturowej i obywatelskiej;
- Rozwój kompetencji kluczowych, głównie dzieci i młodzieży;
- Włączenie szerokiego kręgu partnerów w określanie i realizację polityki rozwoju regionu;
- Zmniejszenie zachorowalności na choroby cywilizacyjne pod wpływem zmian stylu życia;
- Lepszy stan zdrowia mieszkańców.

Miara sukcesu

Wskaźnik zatrudnienia w roku 2020 wyższy niż średnia dla Polski oraz nie mniejszy niż 90% średniej dla UE.

Cele operacyjne

- 2.1. Wysoki poziom zatrudnienia
- 2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego
- 2.3. Efektywny system edukacji
- 2.4. Lepszy dostęp do usług zdrowotnych

Cel operacyjny 2.1.
Wysoki poziom zatrudnienia

Wyzwania strategiczne

1. Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców
2. Usługi edukacyjne i konkurencyjność uczelni
7. Dostęp do usług publicznych
3. Powiązania gospodarcze

Wybór strategiczny

Osoby biernie zawodowo i bezrobotne; mechanizmy wsparcia zatrudnienia w przedsiębiorstwach i podmiotach ekonomii społecznej; system ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego, a także kształcenia ustawicznego.

Oczekiwane efekty

- Wyższy poziom zatrudnienia mieszkańców, zwłaszcza kobiet, osób młodych, starszych, niepełnosprawnych, a także zamieszkujących obszary wiejskie oraz małe miasta;
- Silniejsza integracja społeczna osób zagrożonych wykluczeniem zawodowym, w szczególności niepełnosprawnych i starszych;
- Wzmocnione finansowo i instytucjonalnie podmioty ekonomii społecznej, zdolne do samodzielnej działalności gospodarczej;
- Lepiej rozwinięty i profesjonalizowany system poradnictwa zawodowego;
- Wzrost liczby mikro i małych przedsiębiorstw, głównie na terenach wiejskich oraz w małych miastach;
- Wyższy poziom zatrudnialności absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych i większe zainteresowanie podejmowaniem nauki w takich placówkach;
- Wyższy poziom uczestnictwa w kształceniu ustawicznym;
- Wzrost znaczenia kształcenia ustawicznego w podstawowej działalności dydaktycznej pomorskich szkół wyższych;
- Upowszechnione standardy profesjonalnego szkolenia pracowników przez firmy.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
2.1.1.	Aktywizacja biernych zawodowo i bezrobotnych	W zakresie aktywizacji biernych zawodowo: – całe województwo W zakresie aktywizacji bezrobotnych: – obszary o wysokiej stopie bezrobocia
2.1.2.	Wspieranie rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw	Obszary o niskim poziomie aktywności gospodarczej
2.1.3.	Poprawa jakości ponadgimnazjalnego kształcenia zawodowego i kształcenia ustawicznego	Całe województwo

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Odsetek biernych zawodowo w ludności ogółem (wg BAEL)	45,0% PL – 43,9% (2011)	spadek poniżej średniej krajowej
Odsetek długotrwale bezrobotnych w ludności aktywnej zawodowo (wg BAEL)	2,4% (3. miejsce) (2011)	pierwsze miejsce wśród najlepszych województw w kraju
Liczba nowych przedsiębiorstw na 10 tys. mieszkańców	109 (2. miejsce) (2011)	pierwsze miejsce w kraju
Odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w wieku 25-64 lat	5,5% (2. miejsce) (2011)	pierwsze miejsce w kraju

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

- Wdrożenie regionalnego systemu monitorowania i ewaluacji sytuacji na rynku pracy, w oparciu o pomorskie obserwatorium rynku pracy;
- Integracja działań regionalnych instytucji rynku pracy, pomocy i integracji społecznej w zakresie pomocy w wychodzeniu z bierności zawodowej mieszkańców województwa;
- Wdrożenie regionalnego systemu poradnictwa zawodowego.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Koordynator i lider;
- Inspirator;
- Inwestor.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Instytucje rynku pracy;
- Instytucje pomocy i integracji społecznej;
- Instytucje edukacyjne, w tym szkoły wyższe;
- Instytucje otoczenia biznesu;
- Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy;
- Organizacje pozarządowe;
- Podmioty ekonomii społecznej.

Warunki sukcesu

- Koordynacja działań w zakresie aktywizacji osób biernych zawodowo między instytucjami rynku pracy, pomocy i integracji społecznej, przy aktywnym współudziale organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej;
- Nawiązanie partnerskich, długofalowych relacji między samorządami, odpowiedzialnymi za kształcenie zawodowe na swoim terenie, a pracodawcami i środowiskiem akademickim.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

- Wyposażenie samorządów województw w narzędzia realnego wpływu na kształtowanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy, w tym zwiększenie decyzyjności w zakresie dysponowania środkami Funduszu Pracy na poziomie regionu;
- Stworzenie mechanizmów prawnych i technicznych ścisłej współpracy instytucji rynku pracy oraz pomocy i integracji społecznej na rzecz aktywizacji zawodowej osób objętych pomocą społeczną, zdolnych do podjęcia pracy;
- Rozszerzenie wachlarza zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne i starsze oraz stworzenie zachęt dla osób niepełnosprawnych w celu ich aktywizacji zawodowej;
- Stworzenie systemu zachęt dla pracodawców zatrudniających osoby w niepełnym wymiarze godzin, podejmujących współpracę ze szkołami zawodowymi, a także szkolących swoich pracowników;
- Przekazanie na poziom regionalny zadań z zakresu kształtowania wojewódzkiej sieci ponadgimnazjalnych szkół zawodowych, w tym tworzenia i utrzymania kierunków kształcenia.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Zawody (rzemiosła) tradycyjne wykorzystujące specyficzne zasoby gospodarcze, m.in. w obszarze transgranicznym;
- Wspólny rynek pracy w obszarze Południowego Bałtyku.

Cel operacyjny 2.2.

Wysoki poziom kapitału społecznego

Wyzwania strategiczne

4. Kapitał społeczny i tożsamość regionalna
1. Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców
10. Zdolność instytucjonalna

Wybór strategiczny

Organizacje pozarządowe (stymulujące aktywność społeczną); tożsamość regionalna i lokalna (czerpiące z bogatego i różnorodnego dziedzictwa kulturowego regionu); aktywizacja i integracja społeczna; uczestnictwo w kulturze i innych formach aktywności społecznej (m.in. sporcie), a także przestrzenie publiczne (jako miejsca sprzyjające wzmocnieniu kontaktów społecznych).

Oczekiwane efekty

- Powszechne postawy partycypacyjne w życiu publicznym;
- Organizacje pozarządowe jako silny partner w realizacji zadań publicznych oraz atrakcyjny pracodawca;
- Większe uczestnictwo mieszkańców w wolontariacie i animacji środowiskowej;
- Silniejsze poczucie więzi mieszkańców z regionem oraz dbałość o zachowanie różnorodności kulturowej województwa;
- Skuteczne mechanizmy włączania osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- Znaczące uczestnictwo mieszkańców (w tym dzieci, młodzieży, a także osób starszych i niepełnosprawnych) w lokalnych wydarzeniach kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych;
- Rozwinięta kultura czytelnicza;
- Tereny miejskie, którym przywrócono lub nadano funkcje społeczne;
- Wysokiej jakości przestrzeń publiczną;
- Zachowane dziedzictwo i krajobraz kulturowo-przyrodniczy.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
2.2.1.	Systemowe wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych	Cale województwo
2.2.2.	Podnoszenie poziomu tożsamości regionalnej i lokalnej oraz integracja społeczności lokalnych	Cale województwo
2.2.3.	Aktywne uczestnictwo w kulturze, sporcie i rekreacji	Obszary ponadprzeciętnego poziomu wykluczenia społecznego
2.2.4.	Kompleksowa rewitalizacja i rozwój przestrzeni publicznych	W zakresie kompleksowej rewitalizacji: – zdegradowane (przestrzenie i społecznie) obszary miejskie W zakresie rozwoju przestrzeni publicznych: – obszary ponadprzeciętnego poziomu wykluczenia społecznego

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Przeciętna liczba osób pracujących społecznie (wolontariuszy) w organizacjach pozarządowych	11 osób PL – 11 (2008)	wzrost powyżej średniej krajowej
Odsetek podatników, którzy dokonali odliczeń „1% podatku” na organizacje pożytku publicznego	48,6% (2010)	65%
Uczestnicy imprez organizowanych przez domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice na 1000 mieszkańców	746 (2011)	wzrost o 20%
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 mieszkańców	139 (2010)	wzrost o 20%

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

Utworzenie regionalnego systemu wsparcia organizacji pozarządowych.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Koordynator i lider;
- Inwestor.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Organizacje pozarządowe i podmioty wykonujące działalność pożytku publicznego;
- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Instytucje kultury;
- Instytucje edukacyjne, w tym szkoły wyższe;
- Lokalne grupy działania;
- Lokalne grupy rybackie.

Warunki sukcesu

Wzrost zaufania i intensyfikacja współpracy pomiędzy kluczowymi partnerami, szczególnie w relacji: jednostki samorządu terytorialnego – organizacje pozarządowe.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

- Objęcie procedurą kontraktu terytorialnego istotnego strumienia środków pozostających w dyspozycji ministra właściwego do spraw pracy i polityki społecznej przeznaczonych na integrację społeczną i realizację inicjatyw organizacji pozarządowych;
- Określenie standardów urbanistycznych dla zapewnienia na etapie planowania odpowiedniej dostępności do lokalnej infrastruktury społecznej i do przestrzeni publicznych.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Tożsamość europejska (w tym zwłaszcza bałtycka) wspierana m.in. wymianą kulturalną;
- Międzynarodowe sieci wolontariatu wspierające aktywność obywateli.

Cel operacyjny 2.3. Efektywny system edukacji

Wyzwania strategiczne

7. Dostęp do usług publicznych
2. Usługi edukacyjne i konkurencyjność uczelni
4. Kapitał społeczny i tożsamość regionalna
1. Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców

Wybór strategiczny

Usługi edukacyjne na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym uwzględniające kompetencje istotne z punktu widzenia odnalezienia się na rynku pracy, postępu technologicznego i wyzwań cywilizacyjnych; dostęp do edukacji przedszkolnej i zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3.

Oczekiwane efekty

- Wyższa jakość kształcenia, głównie pod kątem nabywania kompetencji kluczowych, w tym społecznych oraz ułatwiających dostęp do rynku pracy;
- Mniejsze wewnątrzregionalne różnicowania w zakresie luk kompetencyjnych wśród pomorskich uczniów;
- Poprawa spójności kształcenia na poszczególnych etapach ścieżki edukacyjnej;
- Większy udział dzieci w edukacji przedszkolnej i w zorganizowanych formach opieki do 3. roku życia.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
2.3.1.	Zapewnienie wysokiej jakości edukacji na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym	Obszary o najslabszych wynikach egzaminów zewnętrznych na wszystkich etapach edukacji
2.3.2.	Poprawa dostępu do edukacji przedszkolnej i zorganizowanych form opieki nad dziećmi do lat 3	Obszary o odsetku dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym poniżej średniej wojewódzkiej
2.3.3.	Rozwój systemowego wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych (w tym szczególnie uzdolnionych)	Całe województwo

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w części matematyczno-przyrodniczej	45,8% PL - 47,3% (2011)	wzrost powyżej średniej krajowej
Średni wynik sprawdzianu szóstoklasistów	62,2% PL - 63,2% (2011)	wzrost powyżej średniej krajowej
Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	63,7% PL - 69,9% (2010)	wzrost powyżej średniej krajowej
Dzieci przebywające w żłobkach na 1000 dzieci w wieku 0-3 lata (łącznie z oddziałami)	20 PL - 27 (2010)	osiągnięcie średniej krajowej

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

- Uruchomienie regionalnego systemu wsparcia szkół, obejmującego m.in. doskonalenie nauczycieli;
- Wdrożenie regionalnego systemu wsparcia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym szczególnie uzdolnionych;
- Uruchomienie mechanizmu trwałej współpracy uczelni ze szkołami i placówkami edukacyjnymi;
- Uruchomienie regionalnego systemu monitorowania losów absolwentów na każdym etapie edukacyjnym;
- Uruchomienie sieci dialogu edukacyjnego w regionie w oparciu o rady oświatowe.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Koordynator i lider;
- Inspirator;
- Inwestor.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Instytucje oświatowe, w tym Kuratorium Oświaty i Okręgowa Komisja Egzaminacyjna;
- Organizacje pozarządowe;
- Szkoły wyższe;
- Izby gospodarcze i organizacje przedsiębiorców, przedsiębiorcy.

Warunki sukcesu

- Trwała współpraca między jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami oświatowymi, instytucjami rynku pracy i organizacjami pozarządowymi w zakresie poprawy jakości edukacji uwzględniającej rozwój kompetencji kluczowych na każdym etapie edukacyjnym;
- Współdziałanie uczniów, nauczycieli, rodziców i jednostek samorządu terytorialnego dla poprawy jakości kształcenia na każdym etapie edukacji.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

- Dokończenie reform systemowych w zakresie edukacji;
- Systemowe rozwiązania zwiększające wpływ samorządu województwa na zapewnienie jakości edukacji w regionie;
- Zmiana algorytmu podziału subwencji oświatowej uwzględniająca, poza kryterium ilościowym, również kryteria jakościowe.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Ponadlokalne usługi edukacyjne w miejskich obszarach funkcjonalnych skupionych wokół następujących ośrodków: Malbork-Elbląg, Kwidzyn-Grudziądz, Słupsk-Koszalin, a także Chojnice-Człuchów-Tuchola;
- Międzynarodowe sieci i programy edukacyjne z udziałem szkół.

**Cel operacyjny 2.4.
Lepszy dostęp do usług zdrowotnych**

Wyzwania strategiczne

1. Dostęp do usług publicznych
7. Zatrudnienie i stan zdrowia mieszkańców

Wybór strategiczny

Profilaktyka i diagnostyka, a także specjalistyczne usługi zdrowotne w zakresie chorób cywilizacyjnych rozumianych jako choroby nowotworowe, układu sercowo-naczyniowego, diabetologiczne i wieku starczego, a także choroby i zaburzenia psychiczne.

Oczekiwane efekty

- Wysoka rzeczywista jakość specjalistycznych usług zdrowotnych w obszarze chorób cywilizacyjnych;
- Zwiększenie skuteczności programów profilaktycznych i diagnostycznych;
- Usługi zdrowotne dostosowane do długookresowych trendów cywilizacyjnych;
- Promocja zdrowia i lepszy stan zdrowia mieszkańców województwa.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
2.4.1.	Poprawa dostępu do wysokiej jakości specjalistycznych usług zdrowotnych w zakresie chorób cywilizacyjnych	Obszar Metropolitalny Trójmiasta, w szczególności Gdańsk, Gdynia i Sopot oraz Słupsk, Ustka, Chojnice, Kwidzyn, Malbork, Starogard Gdański, Lębork, Kościerzyna i Bytów
2.4.2.	Intensyfikacja działań profilaktycznych i diagnostycznych w zakresie chorób cywilizacyjnych	Całe województwo

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Odsetek ludności województwa objętej programami zdrowotnymi	17,4% (2011)	powyżej 24%
Umieralność z powodu nowotworów na 100 tys. mieszkańców	255,3 PL – 251,6 (2010)	spadek poniżej średniej krajowej
Umieralność z powodu chorób układu krążenia na 100 tys. mieszkańców	344,2 PL – 455,7 (2010)	spadek poniżej 70% średniej krajowej
Umieralność z powodu powikłań cukrzycy na 100 tys. mieszkańców	18,1 PL – 17,0 (2010)	spadek poniżej średniej krajowej

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

- Stworzenie efektywnej regionalnej sieci szpitali świadczących specjalistyczne usługi zdrowotne o wysokiej jakości rzeczywistej, przede wszystkim w zakresie chorób cywilizacyjnych;
- Wdrożenie regionalnego systemu monitorowania i ewaluacji programów zdrowotnych;
- Wdrożenie w szpitalach wieloletniego planu działań w zakresie doskonalenia jakości rzeczywistej usług zdrowotnych.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Inwestor;
- Koordynator i lider;
- Inspirator.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Narodowy Fundusz Zdrowia;
- Jednostki samorządu terytorialnego,
- Szkoły wyższe;
- Podmioty wykonujące działalność leczniczą (publiczne i niepubliczne);
- Organizacje pozarządowe.

Warunki sukcesu

- Współpraca między Narodowym Funduszem Zdrowia a Samorządem Województwa oraz pozostałymi partnerami w zakresie koordynacji i efektywności finansowania usług zdrowotnych w regionie;
- Wprowadzenie systemowych rozwiązań w zakresie działań profilaktycznych i diagnostycznych w zakresie chorób cywilizacyjnych.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

- Dostosowanie do rzeczywistych potrzeb algorytmu podziału środków Narodowego Funduszu Zdrowia na regiony;
- Dokończenie reform systemowych w zakresie ochrony zdrowia, w tym wyposażenie samorządów województw w odpowiednie narzędzia umożliwiające prowadzenie efektywnej polityki zdrowotnej.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Ponadlokalne usługi zdrowotne w miejskich obszarach funkcjonalnych skupionych wokół następujących ośrodków: Malbork-Elbląg, Kwidzyn-Grudziądz, Słupsk-Koszalin, a także Chojnice-Człuchów-Tuchola;
- Wsparcie aktywności podmiotów działających w ochronie zdrowia w międzynarodowych sieciach i programach współpracy.

Cel strategiczny 3.

ATRAKCYJNA PRZESTRZEŃ

Przesłanki

W strategicznym interesie województwa leży zapewnienie elementarnych warunków dla stabilnego, długofalowego i zrównoważonego rozwoju. Niezbędne jest stworzenie podstaw dla wysokiej mobilności mieszkańców, a także sprawnego i bezpiecznego przepływu towarów i energii, w oparciu o efektywnie funkcjonujące (*inteligentne*) sieci i systemy infrastrukturalne sprzyjające przestrzennemu równoważeniu procesów rozwojowych.

Długofalowy rozwój musi opierać się na poszanowaniu i umiejętnym wykorzystaniu zasobów i walorów środowiska, ze zwróceniem szczególnej uwagi na ograniczanie antropopresji i stałą poprawę parametrów środowiska (m.in. poprzez produkcję *zielonej* energii), jak też zachowanie naturalnych siedlisk. Istotne jest także przygotowanie do skutecznego ograniczania negatywnych skutków wystąpienia ekstremalnych zjawisk naturalnych, zwłaszcza powodzi, z czym wiąże się konieczność podniesienia poziomu bezpieczeństwa ludności i zmniejszenia ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej.

Pożądany kierunek zmian

- Pełne włączenie regionu w transeuropejskie sieci transportowe i energetyczne;
- Wzrost atrakcyjności transportu zbiorowego i znaczenia indywidualnej mobilności aktywnej;
- Wzrost udziału transportu intermodalnego w przewozach towarowych;
- Wzrost efektywności energetycznej i rozwój rozproszonej generacji;
- Poprawa stanu środowiska oraz środowiskowych warunków życia;
- Zwiększenie bezpieczeństwa powodziowego.

Miara sukcesu

Dynamika spadku energochłonności gospodarki, w tym energochłonności transportu, w latach 2013-2020 szybsza niż średnio w Polsce.

Cele operacyjne

- 3.1. Sprawny system transportowy
- 3.2. Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna
- 3.3. Dobry stan środowiska

**Cel operacyjny 3.1.
Sprawny system transportowy**

Wyzwania strategiczne

- 5. Dostępność transportowa
- 6. Obszary o nie w pełni uruchomionych potencjałach
- 9. Zarządzanie przestrzenią

Wybór strategiczny

Transport zbiorowy; dostępność peryferyjnych części regionu oraz kluczowych węzłów multimodalnych.

Oczekiwane efekty

- Rozwinięty transport zbiorowy cechujący się wysoką jakością świadczonych usług (m.in. dzięki poprawie stanu infrastruktury i taboru, skoordynowanej ofercie organizatorów, inteligentnym systemom transportowym, systemom *Park&Ride* oraz powiązaniom z infrastrukturą rowerową) i silną pozycją konkurencyjną względem indywidualnego transportu samochodowego, zwłaszcza w Obszarze Metropolitalnym Trójmiasta;
- Nowoczesna, sprawna węzłowa i liniowa (głównie szynowa) infrastruktura transportu zbiorowego, wiążąca miasta powiatowe z Trójmiastem;
- Rozwinięte powiązania drogowe Trójmiasta z ośrodkami regionalnymi i subregionalnymi położonymi najdalej od stolicy województwa, a także między miastami powiatowymi a ośrodkami gminnymi;
- Węzły multimodalne (np. porty morskie, lotniska, centra logistyczne) dobrze powiązane z infrastrukturą transportową regionu;
- Mniejsze negatywne oddziaływanie transportu na środowisko i wyższy poziom bezpieczeństwa użytkowników.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
3.1.1.	Rozwój systemów transportu zbiorowego	Cale województwo
3.1.2.	Rozwój sieci drogowej wiążącej miasta powiatowe regionu z Trójmiastem oraz ich otoczeniem	<ul style="list-style-type: none"> – Obszary poprawy dostępności drogowej do Trójmiasta (ponad 60 minut); – Obszary poprawy dostępności drogowej do miasta powiatowego (ponad 30 minut);
3.1.3.	Modernizacja infrastruktury wiążącej węzły multimodalne z układem transportowym regionu	Gminy położone w zasięgu infrastruktury regionalnych korytarzy transportowych wg <i>Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego</i> , kumulujących główne ponadregionalne powiązania transportowe

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Liczba stolic powiatów obsługiwanych przez transport kolejowy pasażerski	17 (2011)	19
Odsetek mieszkańców województwa objętych izochroną 90 minut dostępności transportem zbiorowym do Gdańska w godzinach porannego szczytu komunikacyjnego	46% (2011)	60%
Odsetek ludności o co najmniej dobrej dostępności zbiorowym transportem do miasta powiatowego	83% (2011)	90%
Odsetek długości dróg wojewódzkich o dobrym i zadowalającym stanie technicznym	47,8% (2011)	60%
Liczba ofiar śmiertelnych na drogach wojewódzkich	48 (2010)	maks. 24

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

- Utworzenie regionalnego zarządu publicznego transportu zbiorowego;
- Weryfikacja struktury funkcjonalno-technicznej sieci dróg wojewódzkich.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Inwestor;
- Koordynator i lider;
- Inspirator.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Zarządcy dróg i infrastruktury kolejowej;
- Jednostki samorządu terytorialnego i ich związki (komunalne);
- Operatorzy transportu zbiorowego i przewoźnicy;
- Zarządcy portów morskich, w tym administracja morska;
- Zarządcy portów lotniczych i obiektów lotniskowych.

Warunki sukcesu

- Skuteczna promocja alternatywnych wobec samochodu środków transportu;
- Uzgodniona i skoordynowana realizacja *planów zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego* na wszystkich poziomach w województwie.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

Systemowe

- Objęcie procedurą kontraktu terytorialnego istotnego strumienia środków dystrybuowanych przez Krajowy Fundusz Drogowy oraz Fundusz Kolejowy;
- Przekazanie zarządzania Narodowym Programem Przebudowy Dróg Lokalnych na poziom samorządów województw;
- Polityka państwa obligująca zarządców infrastruktury kolejowej do wprowadzenia wieloletnich cenników stawek dostępu do infrastruktury;
- Stworzenie mechanizmów współzarządzania infrastrukturą kolejową o znaczeniu regionalnym przez Rząd i jednostki samorządu terytorialnego;
- Wsparcie PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. w zakresie przygotowania projektów modernizacji linii kolejowych służących powiązaniom wewnątrzregionalnym;
- Włączenie dróg wojewódzkich nr 235 i 214 (odcinek Kościerzyna-Łeba), Obwodnicy Północnej Aglomeracji Trójmiasta i Trasy Kwiatkowskiego do sieci dróg krajowych;
- Nowelizacja ustawy o portach i przystaniach morskich w zakresie kompleksowego uregulowania problemów rozwoju portów i przystani morskich oraz zwiększenia udziałów jednostek samorządu terytorialnego, w tym samorządu województwa, w podmiotach zarządzających portami w Gdańsku i Gdyni;
- Tworzenie warunków prawnych (np. podpisanie konwencji o śródlądowych drogach wodnych AGN), programowych, technicznych (IV klasa żeglowności) i organizacyjnych dla rozwoju funkcji transportowych dróg wodnych E-40 i E-70;
- Poprawa dostępności Zalewu Wiślanego i jego przystosowanie do potrzeb transportu śródlądowego, w tym usunięcie wszystkich barier prawnych dla zapewnienia swobodnej międzynarodowej żeglugi na tym akwenie.

Inwestycyjne

- Modernizacja kluczowych linii kolejowych: nr 131 (Tczew-Chorzów), nr 201 (Gdynia-Nowa Wieś Wielka), nr 202 (Gdańsk-Stargard Szczeciński) i nr 203 (Tczew-Kostrzyn);
- Budowa kluczowych dróg ekspresowych: S6 (Gdańsk-Szczecin), S7 (Gdańsk-Warszawa) wraz z obwodnicą metropolitalną;
- Realizacja innych przedsięwzięć na drogach krajowych: budowa Obwodnicy Północnej Aglomeracji Trójmiasta (OPAT), budowa obwodnicy Kościerzyny w ciągu drogi nr 20, przebudowa drogi nr 22 wraz z budową obwodnic Czerska, Malborka i Starogardu Gdańskiego, przebudowa drogi nr 21 (dojazd do portu w Ustce);
- Rozwój multimodalnych węzłów transportowych w portach morskich Gdańska i Gdyni oraz budowa multimodalnego terminalu w Zajączkowie Tczewskim;
- Budowa drogi ekspresowej S11 (Poznań-Koszalin).

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Infrastruktura korytarzy transportowych o znaczeniu europejskim (Bałtyk-Adriatyk, Północny/Nadmorski) oraz krajowym (Pojezierny – oparty o drogę krajową nr 22 i linię kolejową nr 203 oraz Pomorza Środkowego – oparty o drogę krajową nr 11 i linię kolejową nr 405);
- Kluczowe międzyregionalne powiązania transportowe (drogowe i kolejowe);
- Żegluga bliskiego zasięgu oraz małe porty i przystanie morskie;
- Sieć międzynarodowych połączeń lotniczych.

Cel operacyjny 3.2.

Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna

Wyzwania strategiczne

8. Bezpieczeństwo energetyczne i ekotechnologie
3. Powiązania gospodarcze
9. Zarządzanie przestrzenią
10. Zdolność instytucjonalna

Wybór strategiczny

Efektywność energetyczna regionu; wykorzystanie zasobów energii odnawialnej oraz ograniczanie niekorzystnych oddziaływań energetyki na jakość powietrza.

Oczekiwane efekty

- Wyższe bezpieczeństwo energetyczne i większa niezawodność dostaw energii odpowiedniej jakości;
- Wyższa efektywność energetyczna, szczególnie w zakresie produkcji (kogeneracja) i przesyłu energii oraz racjonalizacji jej wykorzystania (głównie sektory mieszkaniowy i publiczny);
- Wysoki poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii, głównie w układzie generacji rozproszonej;
- Niższe koszty korzystania z energii;
- Lepsza jakość powietrza;
- Wdrożone rozwiązania innowacyjne w energetyce, w tym *inteligentne sieci*;
- Wysoka świadomość społeczeństwa nt. konieczności racjonalizacji zużycia energii oraz wpływu energetyki na jakość środowiska i warunki życia, a także powszechne postawy prosumenckie.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
3.2.1.	Wsparcie przedsięwzięć z zakresu efektywności energetycznej	Cale województwo
3.2.2.	Wsparcie przedsięwzięć z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii	Cale województwo
3.2.3.	Rozwój systemów zaopatrzenia w ciepło i zwiększanie zasięgu ich obsługi	Gminy, na terenie których stwierdzono przekroczenia standardów jakości powietrza
3.2.4.	Zmiana lokalnych i indywidualnych źródeł energii w celu ograniczenia emisji zanieczyszczeń	Gminy, na terenie których stwierdzono przekroczenia standardów jakości powietrza

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Stosunek wielkości produkcji energii elektrycznej do jej zużycia w województwie	34,7% (2010)	min. 80%
Udział energii elektrycznej wytwarzanej z OZE w ogólnym jej zużyciu w województwie	9,84% (2010)	min. 15%
Jednostkowe zużycie ciepła w budynkach mieszkalnych i obiektach użyteczności publicznej	230 kWh/m ² /rok (2010)	spadek o min. 20%
Odsetek punktów pomiarowych, na których stwierdzono przekroczenia standardów powietrza w zakresie pyłu zawieszzonego PM10 i benzo(a)pirenu w pyłe PM10	PM10 35% benzo(a)piren 88,9% (2011)	spadek wartości

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

- Stworzenie sieci dialogu nt. koncepcji zagospodarowania niekonwencjonalnych złóż węglowodorów w województwie pomorskim (szczególnie gazu łupkowego) oraz monitoring stanu prac poszukiwawczych, rozpoznawczych i wydobywczych ww. złóż w regionie;
- Wykonanie prac studialnych dotyczących korzyści, zagrożeń oraz potencjalnych konfliktów związanych z planowanymi w regionie inwestycjami energetycznymi (m.in. w zakresie źródeł energii i infrastruktury przesyłowej);
- Powołanie struktury organizacyjnej odpowiedzialnej za koordynację i realizację działań Samorządu Województwa w obszarze energetyki, szczególnie w zakresie poprawy efektywności energetycznej, upowszechniania wykorzystania OZE i kształtowania postaw prosumenckich.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Koordynator i lider;
- Inwestor;
- Inspirator.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu

- Jednostki samorządu terytorialnego i inne instytucje dysponujące obiektami użyteczności publicznej;
- Przedsiębiorcy;
- Jednostki sfery B+R;
- Organizacje pozarządowe;
- Regionalne dyrekcje Lasów Państwowych.

Warunki sukcesu

Wysoka świadomość wszystkich partnerów w zakresie korzyści płynących z podejmowania działań z zakresu poprawy bezpieczeństwa energetycznego, efektywności energetycznej oraz wykorzystywania odnawialnych źródeł energii, a także istnienie skutecznych mechanizmów wsparcia ww. przedsięwzięć.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

- Podjęcie ostatecznej decyzji w sprawie lokalizacji elektrowni jądrowej w Polsce Północnej;
- Aktualizacja polityki energetycznej kraju w kontekście wykorzystania niekonwencjonalnych złóż węglowodorów (szczególnie gazu łupkowego), z uwzględnieniem potrzeb: optymalizacji potencjału wydobywczego, poszanowania środowiska i rozwoju gospodarczego, a także wzmocnienie dialogu ze społecznością regionu w kwestiach poszukiwania i wydobycia gazu łupkowego;
- Wsparcie planowanych do realizacji w regionie inwestycji z zakresu systemowych źródeł energii (w szczególności niskoemisyjnych), a także przesyłowego i dystrybucyjnego systemu elektroenergetycznego, jak również przeladunku, magazynowania, przesyłu i dystrybucji gazu, ropy naftowej i paliw płynnych;
- Sporządzenie wytycznych (standardów) dotyczących rozwoju różnych form energetyki odnawialnej na specyficznych typach obszarów (morskie, cenne przyrodniczo i kulturowo, itp.);
- Sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich RP, w kontekście wykorzystania różnych zasobów energetycznych morza.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Potencjał energetyczny Wisły;
- Potencjał morza dla rozwoju energetyki wiatrowej;
- Krajowe i europejskie sieci energetyczne w zakresie przesyłu energii elektrycznej (m.in. w ramach budowy tzw. Pierścienia Bałtyckiego), gazu, ropy naftowej i paliw płynnych.

Cel operacyjny 3.3.
Dobry stan środowiska

Wyzwania strategiczne

- 10. Zdolność instytucjonalna
- 9. Zarządzanie przestrzenią

Wybór strategiczny

Oczyszczanie ścieków komunalnych; wody opadowe i roztopowe; zagrożenie powodziowe; zagospodarowanie odpadów komunalnych; monitoring środowiska i ochrona przyrody.

Oczekiwane efekty

- Lepsza jakość i dobry stan wód, w szczególności jezior;
- Mniejsze dysproporcje w dostępie do sieci wodociągowych oraz kanalizacyjnych;
- Skuteczny system ochrony przed powodzią (w tym poprzez małą retencję);
- Szerszy zakres monitoringu środowiska oraz rozwinięte systemy monitorowania zagrożeń powodziowych i powiadamiania ludności o zagrożeniach;
- Efektywna praca systemów odprowadzania i oczyszczania wód opadowych i roztopowych;
- Sprawne działanie kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych;
- Racjonalna struktura przestrzenna obszarów chronionych i mniejsza presja inwestycyjna na obszarach o szczególnym znaczeniu dla zachowania zasobów przyrodniczych i ciągłości powiązań ekologicznych;
- Plany ochrony dla różnych form ochrony przyrody, zachowane zasoby (w tym różnorodność biologiczna) oraz walory przyrodnicze i krajobrazowe;
- Większa świadomość społeczna w zakresie potrzeb ochrony środowiska.

Ukierunkowanie interwencji

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
3.3.1.	Rozwój systemów odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych oraz wód opadowych i roztopowych	W zakresie ścieków komunalnych: – obszary aglomeracji ściekowych niespełniające wymagań akcesyjnych W zakresie wód opadowych i roztopowych: – miasta
3.3.2.	Ograniczanie zagrożeń powodziowych	Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi wyznaczone we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego oraz obszary wyznaczone na mapach zagrożenia powodziowego W zakresie małej retencji: – całe województwo
3.3.3.	Rozwój kompleksowych systemów zagospodarowania odpadów komunalnych	Całe województwo

Lp.	Kierunek działania	Obszar Strategicznej Interwencji
3.3.4.	Zachowanie walorów przyrody i poprawa spójności przyrodniczej	Obszary objęte prawnymi formami ochrony przyrody oraz obszary wpisujące się w strukturę korytarzy ekologicznych wg <i>Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego</i>
3.3.5.	Rozwój monitoringu środowiska oraz zagrożeń powodziowych	W zakresie monitoringu środowiska: – całe województwo W zakresie monitoringu zagrożeń powodziowych i systemów powiadamiania ludności: – obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi wyznaczone we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego

Wskaźniki (kontekstowe)

Definicja	Wartość bazowa	Tendencja do 2020
Odsetek aglomeracji ściekowych spełniających wymagania akcesyjne	27% (2011)	100%
Ryzyko powodzi	wartość zostanie określona na mapach ryzyka powodzi	spadek wartości
Masa dozwolonych do składowania odpadów ulegających biodegradacji	wartość zostanie określona we właściwym regionalnym programie strategicznym	maks. 99 300 [Mg]
Liczba ustanowionych planów ochrony parków krajobrazowych	2 (2011)	9

Zobowiązania Samorządu Województwa Pomorskiego

- Doprowadzenie do realizacji II etapu kompleksowego zabezpieczenia przeciwpowodziowego Żuław;
- Przyjęcie planów ochrony dla wszystkich parków krajobrazowych położonych na terenie województwa pomorskiego.

Rola Samorządu Województwa Pomorskiego

- Koordynator i lider;
- Inwestor;
- Inspirator.

Partnerzy kluczowi dla realizacji Celu:

- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, regionalne zarządy gospodarki wodnej;
- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Gdańsku;
- Urzędy morskie;
- Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Gdańsku;
- Regionalne dyrekcje Lasów Państwowych;
- Instytucje edukacyjne;
- Organizacje pozarządowe.

Warunki sukcesu

- Wysoki poziom motywacji jednostek samorządu terytorialnego do wywiązania się z zobowiązań akcesyjnych;
- Uporządkowany system prawny gospodarki przestrzennej;
- Systemowa współpraca podmiotów sektora gospodarki wodnej.

Oczekiwania wobec władz centralnych w związku z realizacją Celu

Systemowe

- Objęcie procedurą kontraktu terytorialnego istotnego strumienia środków dystrybuowanych przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
- Realizacja Bałtyckiego Planu Działań HELCOM;
- Zapewnienie finansowania działań niezbędnych do osiągnięcia celów Ramowej Dyrektywy Wodnej;
- Uporządkowanie systemu zarządzania zasobami wodnymi poprzez wskazanie jednego podmiotu odpowiedzialnego za gospodarkę wodną na danym obszarze;
- Wdrożenie Dyrektywy w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim;
- Opracowanie systemowego rozwiązania problemu ubezpieczeń powodziowych;
- Poprawa regulacji prawnych podnoszących skuteczność ochrony przyrody i krajobrazu, w tym uporządkowanie systemu nadzoru nad formami ochrony przyrody i krajobrazu;
- Implementacja do prawodawstwa krajowego zapisów Europejskiej Konwencji Krajobrazowej;
- Kompleksowa reforma systemu gospodarki przestrzennej;
- Przygotowanie planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000;
- Sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich RP;
- Wzmocnienie państwowego monitoringu środowiska;
- Realizacja Krajowego Programu Zwiększania Lesistości.

Inwestycyjne

- Zapewnienie finansowania i realizacji II etapu *Programu Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030*;
- Realizacja ustawy o ustanowieniu programu wieloletniego *Program ochrony brzegów morskich*.

Obszary współpracy ponadregionalnej i międzynarodowej

- Program *Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030*;
- Jakość wód Morza Bałtyckiego, w tym Zalewu Wiślanego;
- Standardy dobrego zarządzania i zagospodarowania dla obszarów przybrzeżnych;
- Spójność przestrzeni przyrodniczej w strefie Południowego Bałtyku;
- Proekologiczna świadomość mieszkańców.

C. TERYTORIALNE UKIERUNKOWANIE STRATEGII WOBEC GŁÓWNYCH OBSZARÓW FUNKCJONALNYCH

Poniżej przedstawiono syntezę najważniejszych interwencji w odniesieniu do głównych obszarów funkcjonalnych Województwa Pomorskiego.

1. Terytorialne ukierunkowanie interwencji Strategii będzie sprzyjać skuteczniejszej realizacji celów rozwojowych poprzez wykorzystanie zróżnicowanych potencjałów terytorialnych oraz równoważenie procesów rozwojowych w przestrzeni województwa. Uwzględnia się tu podstawowe uwarunkowania i problemy rozwoju przestrzennego Województwa Pomorskiego.
2. Realizacja Strategii powinna poprawiać konkurencyjność całego regionu, co oznacza również dbałość o jego spójność terytorialną. Podejmowane działania będą sprzyjać odrabianiu zaległości cywilizacyjnych wobec średniego europejskiego poziomu rozwoju, a także wzmacnianiu własnych potencjałów rozwojowych i podnoszeniu konkurencyjności obszarów słabiej rozwiniętych, w tym przelamywaniu barier strukturalnych w wymiarze ponadregionalnym, tworząc stabilne podstawy dla ich trwałego rozwoju. Efektem prowadzonej polityki, wzmacniającej potencjały rozwojowe wszystkich obszarów w województwie będzie tworzenie warunków zapewniających spójność i udział w procesach rozwojowych całej przestrzeni województwa, przy jednoczesnym kształtowaniu ośrodków i stref, które stawać się będą głównymi ogniwami dynamizującymi rozwój województwa.
3. Oznacza to konieczność przestrzennego zaadresowania strategicznej interwencji, dla wykorzystania potencjałów wszystkich obszarów województwa, z uwzględnieniem jego zróżnicowań terytorialnych, zgodnie z zasadą, że różnego typu obszary wymagają odmiennego podejścia i specyficznej oferty wsparcia.
4. W przestrzeni regionu należy uwzględnić w szczególności następujące obszary funkcjonalne: Obszar Metropolitalny Trójmiasta, miejskie obszary funkcjonalne ośrodka regionalnego Słupska oraz ośrodków subregionalnych (Chojnice-Człuchów, Kwidzyn, Lębork, Malbork, Starogard Gdański, Kościerzyna i Bytów), a także obszary wiejskie uczestniczące w procesach rozwojowych, obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych (np. Pomorze Środkowe) oraz Żuławy Wiślane, strefa przybrzeżna, jak również obszary kształtowania potencjału rozwojowego wymagające programowania działań ochronnych (np. obszary cenne przyrodniczo, obszary strategicznych złóż kopalin).
5. Obszar Metropolitalny Trójmiasta pozostanie głównym ogniwem koncentrującym procesy rozwoju gospodarczego i społecznego, a także podnoszącym konkurencyjność całego regionu, będąc jednym z krajowych biegunów rozwoju o znaczeniu europejskim. Tworzyć on będzie coraz silniejszy węzeł koncentrujący funkcje metropolitalne (nauki i szkolnictwa wyższego, gospodarcze i symboliczne). Wymagają one przede wszystkim wsparcia w zakresie umiędzynarodowienia uczelni wyższych (1.2.1.) i współpracy międzyuczelnianej (1.2.2.), a także podnoszenia atrakcyjności oferty kulturalnej (1.3.2.). Istotnym działaniem w obszarze metropolitalnym będzie także rozwój transportu zbiorowego (3.3.1.) oraz kompleksowa rewitalizacja i rozwój przestrzeni publicznych (2.2.4.), szczególnie w dzielnicach ponadprzeciętnego poziomu wykluczenia społecznego lub zdegradowanych w wyniku utraty swoich funkcji.

Interwencja strategiczna względem Obszaru Metropolitalnego będzie koncentrować się także na realizacji działań dotyczących pozyskiwania inwestycji zewnętrznych (1.1.4.), podnoszenia potencjału innowacyjnego w przedsiębiorstwach (1.1.1.), a także rozwoju warunków dla transportu multimodalnego w portach i centrach logistycznych (3.1.3.). Efektem tak ukierunkowanej interwencji powinien być wzrost konkurencyjności Obszaru Metropolitalnego Trójmiasta w Regionie Morza Bałtyckiego.

6. Ślupsk i ośrodki subregionalne wraz z ich otoczeniem funkcjonalnym tworzą sieć wzmacniającą strukturę policentryczną województwa. W odniesieniu do ślupskiego ośrodka akademickiego wspierane powinny być głównie działania związane z poprawą konkurencyjności szkół wyższych (1.2.). Aktywizacja Ślupska oraz pozostałych miast będzie koncentrować się na wzmacnianiu ich funkcji ponadlokalnych w zakresie: szkolnictwa wyższego zawodowego (1.2.4.), specjalistycznych usług medycznych (2.4.1.), oferty kulturalnej (1.3.2.) oraz na tworzeniu warunków i intensyfikacji powiązań transportowych między nimi a Obszarem Metropolitalnym Trójmiasta poprzez rozwój transportu zbiorowego (3.1.1.) oraz układów drogowych (3.1.2.). Do szczególnie ważnych działań należeć będzie pozyskiwanie inwestycji zewnętrznych (1.1.4.) i włączenie w proces transferu technologii (1.1.1.).
7. Zwiększenie liczby i jakości powiązań funkcjonalnych, integracja miast i ich otoczenia w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych, a także poprawa dostępności zewnętrznej umożliwią rozwój ośrodka regionalnego i ośrodków subregionalnych, dając lepsze warunki życia i gospodarowania na obszarach położonych w strefie ich silnego oddziaływania, a więc na obszarach wiejskich uczestniczących w procesach rozwojowych. Działania na tych obszarach, obok wsparcia rozwoju systemów odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych (3.3.1.), będą skupiały się także na utrzymaniu i umacnianiu więzi społeczności lokalnych m.in. przez rozwój przestrzeni publicznych (2.2.4.).
8. Szczególne wsparcie, m.in. w zakresie poprawy dostępności transportem zbiorowym (3.1.1.), wykorzystania lokalnych potencjałów związanych z rozwojem odnawialnych źródeł energii (3.2.2.) czy kreowania sieciowych produktów turystycznych (1.3.1.), będzie skierowane do obszarów wiejskich wymagających wsparcia procesów rozwojowych (np. Pomorze Środkowe). Będzie ono ukierunkowane także na rozwój małych miast i ich otoczenie funkcjonalne, które w wyniku procesów rozwojowych utraciły istotne funkcje gospodarcze i wymagają działań sprzyjających rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości (2.1.2.) oraz aktywizacji biernych zawodowo i bezrobotnych (2.1.1.). Ponadto interwencja skierowana będzie na zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym (2.3.1.). Wskazanim wyżej działaniom będzie towarzyszyć aktywna polityka w zakresie ochrony struktur przyrodniczych, w tym wspierająca kształtowanie systemu powiązań ekologicznych (3.3.4.).
9. Osiąganie celów rozwojowych województwa nie będzie możliwe bez wsparcia ze strony polityki regionalnej państwa (poprzez działania inwestycyjne, prawne i organizacyjne), adresowanej także do obszarów o szczególnych problemach i potencjałach rozwojowych w skali ponadregionalnej. Obok Pomorza Środkowego należą do nich strefa przybrzeżna, wymagająca pilnego wdrożenia zasad zintegrowanego zarządzania obszarami przybrzeżnymi oraz Żuławy Wiślane, w stosunku do których interwencja publiczna w ramach Strategii koncentrować się będzie m.in. na działaniach związanych z ograniczaniem zagrożeń powodziowych (3.3.2.).

V. SYSTEM REALIZACJI

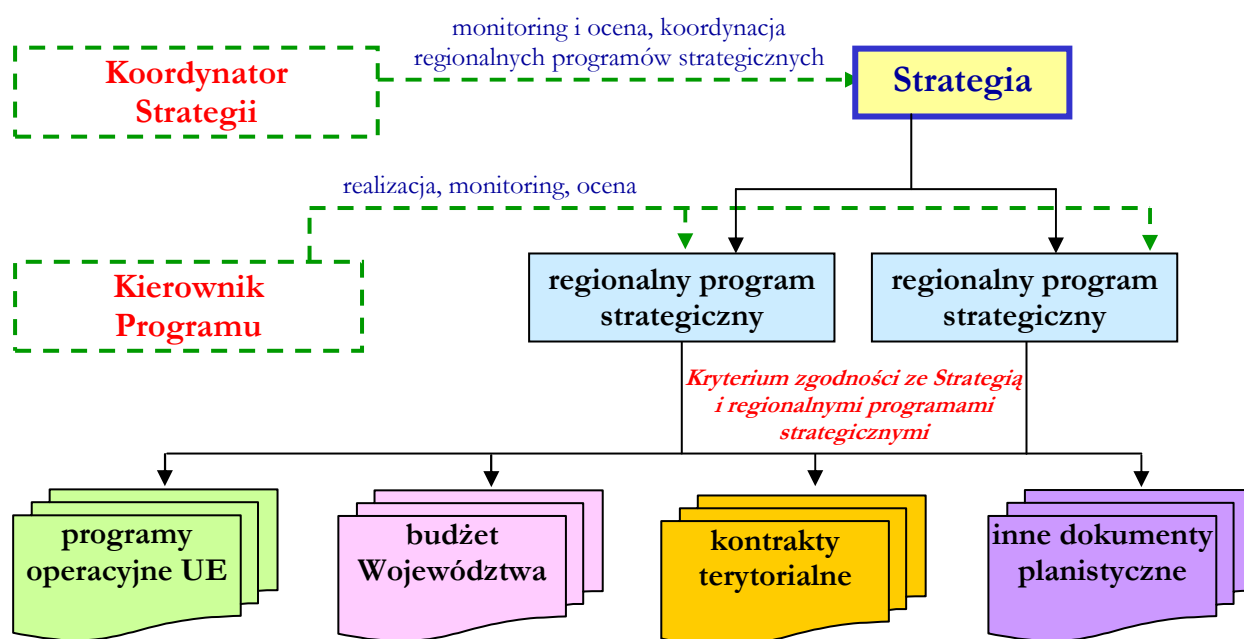
A. ZAANGAŻOWANE PODMIOTY

1. Podmiotem odpowiedzialnym za realizację Strategii jest Samorząd Województwa Pomorskiego, który w celu efektywniejszego ukierunkowania i wzmocnienia interwencji będzie współpracował z wieloma partnerami funkcjonującymi na różnych poziomach zarządzania rozwojem. Należą do nich między innymi: administracja rządowa, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły wyższe, organizacje pozarządowe, partnerzy społeczno-gospodarczy, przedsiębiorcy, instytucje otoczenia biznesu, a także inne regiony oraz organizacje i instytucje zagraniczne i międzynarodowe.
2. Ważnym partnerem będzie centralna administracja rządowa, z którą uzgadniane będą strategiczne przedsięwzięcia rozwojowe w województwie, istotne zarówno z punktu widzenia kraju, jak i regionu, np. w formie kontraktu terytorialnego. Będzie to służyć koordynacji interwencji prowadzonej z poziomu krajowego i regionalnego na rzecz osiągania celów Strategii. Stanowisko Samorządu Województwa Pomorskiego, które stanie się podstawą zobowiązań zawieranych ze stroną rządową, będzie przygotowywane na podstawie Strategii i w konsultacji z partnerami w regionie, ze szczególnym uwzględnieniem podmiotów bezpośrednio zaangażowanych w realizację konkretnych przedsięwzięć.
3. Na poziomie regionalnym, współpraca z partnerami polegać będzie głównie na uzgadnianiu i wspólnej realizacji przedsięwzięć rozwojowych o znaczeniu regionalnym i ponadlokalnym, wpisujących się w cele Strategii. Współpraca ta może być prowadzona w partnerskiej i negocjacyjnej formule zintegrowanych porozumień terytorialnych, zawieranych pomiędzy Samorządem Województwa a partnerską reprezentacją danego obszaru funkcjonalnego, obejmującą głównie jednostki samorządu terytorialnego, partnerów społeczno-gospodarczych, szkoły wyższe (inne instytucje edukacyjne i naukowe), organizacje pozarządowe, instytucje otoczenia biznesu i przedsiębiorców. Zintegrowane porozumienia będą oparte na analizie problemów rozwojowych i konsensusie co do wspólnego interesu partnerów. Ich efektem powinny być uzgodnione i spójne pakiety przedsięwzięć z różnych obszarów tematycznych, służące wykorzystaniu szans rozwojowych i przełamaniu barier cechujących dany obszar. Ujęte w pakiecie przedsięwzięcia, o ile spełnią formalne warunki uzyskania wsparcia i osiągną na czas odpowiedni stopień gotowości realizacyjnej, powinny uzyskać priorytetowy dostęp do różnych instrumentów wsparcia pozostających w dyspozycji Samorządu Województwa.
4. Dla pobudzenia i usystematyzowania debaty strategicznej dotyczącej rozwoju województwa oraz zacieśniania współpracy między kluczowymi aktorami zaangażowanymi w prowadzenie działań rozwojowych na poziomie regionalnym, Zarząd Województwa powoła regionalne forum terytorialne, które będzie ciałem o charakterze opiniodawczo-konsultacyjnym. Skład, zadania i tryb pracy forum zostaną określone w okresie 6 miesięcy od przyjęcia Strategii.

B. NARZĘDZIA REALIZACJI

1. Zasadniczymi narzędziami realizacji Strategii będą regionalne programy strategiczne pełniące wiodącą rolę w operacjonalizowaniu i harmonizowaniu działań Samorządu Województwa w różnych obszarach tematycznych Strategii. Zgodność ze Strategią i regionalnymi programami strategicznymi będzie podstawowym kryterium decydującym o kształcie przyjmowanych na poziomie Samorządu Województwa Pomorskiego programów operacyjnych i innych narzędzi realizacji Strategii (Schemat 1). Regionalne programy strategiczne będą podstawowym punktem odniesienia, decydującym o ukierunkowaniu środków ujmowanych po stronie wydatków rozwojowych w budżecie województwa.

Schemat 1. Narzędzia realizacji Strategii oraz zależności między nimi

2. Regionalne programy strategiczne, jako dokumenty wiodące w realizacji Strategii, będą cechować się tym, że:

- a) mają zbliżoną strukturę i spełniają jednolite standardy określone na poziomie regionalnym;
- b) realizują jeden lub więcej celów operacyjnych Strategii, precyzując, selekcjonując oraz hierarchizując problemy i działania rozwojowe służące osiągnięciu tych celów;
- c) skupiają większość środków rozwojowych w dyspozycji Samorządu Województwa;
- d) mają wieloletnią perspektywę i operują mierzalnymi celami;
- e) mogą obejmować działania inwestycyjne i nieinwestycyjne;
- f) wskazują Obszary Strategicznej Interwencji, rozwijając kryteria zawarte w Strategii;
- g) wskazują przedsięwzięcia, których realizacja jest niezbędna do osiągnięcia celów Strategii, lub precyzują kryteria ich identyfikacji;

- h) są (współ-)finansowane ze środków będących w dyspozycji Samorządu Województwa, a jednocześnie są bezpośrednio powiązane z wieloletnimi dokumentami finansowymi;
 - i) identyfikują potencjalne zewnętrzne źródła finansowania i mechanizmy realizacji;
 - j) determinują kształt i zawartość zarządzanych przez Samorząd Województwa programów operacyjnych wspieranych środkami UE;
 - k) są opracowywane w sposób partnerski i partycypacyjny przy współudziale różnych podmiotów funkcjonujących w danym obszarze tematycznym.
3. W okresie miesiąca od przyjęcia Strategii Zarząd Województwa zatwierdzi Plan zarządzania Strategią, który określi m.in. zasady, wymagania, harmonogram i niezbędne zasoby związane z opracowaniem regionalnych programów strategicznych. Koordynację między programami zapewni wskazany przez Zarząd Województwa Pomorskiego Koordynator Strategii. Dla każdego regionalnego programu strategicznego Zarząd Województwa wskaże Kierownika Programu, który będzie odpowiadał za jego realizację, a także komórki i podmioty współpracujące na poziomie Samorządu Województwa.
4. Wskazane w Strategii regionalne programy strategiczne (Tabela 1) powinny być zatwierdzone przez Zarząd Województwa do końca 2013 r. Przegląd i weryfikacja obecnie funkcjonujących na poziomie regionu programów i strategii sektorowych pod kątem ich przydatności i zgodności ze Strategią oraz regionalnymi programami strategicznymi zostanie przeprowadzony w 2013 r.

Tabela 1. Regionalne programy strategiczne i ich powiązanie z Celami operacyjnymi Strategii

Regionalny program strategiczny (w zakresie)	Cel operacyjny
rozwoju gospodarczego	1.1. Wysoka efektywność przedsiębiorstw
	1.2. Konkurencyjne szkolnictwo wyższe
atrakcyjności turystycznej i kulturalnej	1.3. Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna
aktywności zawodowej i społecznej	2.1. Wysoki poziom zatrudnienia
	2.2. Wysoki poziom kapitału społecznego
	2.3. Efektywny system edukacji
ochrony zdrowia	2.4. Lepszy dostęp do usług zdrowotnych
transportu	3.1. Sprawny system transportowy
energetyki i środowiska	3.2. Bezpieczeństwo i efektywność energetyczna
	3.3. Dobry stan środowiska

C. FINANSOWANIE

1. Strategia będzie dokumentem nadrzędnym wobec budżetu województwa oraz wszystkich wieloletnich dokumentów finansowych województwa, co oznacza, że:
 - a) na poziomie projektów tych dokumentów, jak i na etapie sprawozdań z ich realizacji, określone będą ich ścisłe powiązania z realizacją celów Strategii;

- b) nie mniej niż 80% środków budżetu województwa pomniejszych o wydatki bieżące będzie kierowanych bezpośrednio na przedsięwzięcia związane z realizacją celów Strategii;
- c) nie mniej niż 90% środków przewidzianych w wieloletnich dokumentach finansowych województwa będzie kierowana bezpośrednio na przedsięwzięcia związane z realizacją celów Strategii;
- d) podjęte zostaną działania zmierzające do:
 - wyraźnego wyodrębnienia wydatków powiązanych z realizacją Strategii (strategicznych);
 - wzmocnienia mechanizmów wieloletniego planowania wydatków strategicznych;
 - wprowadzenia efektywnych i przejrzystych procedur decyzyjnych w zakresie alokowania wydatków strategicznych.

Jednym z rozwiązań w tym zakresie mogłoby być wydzielenie pomorskiego funduszu rozwoju, wspierającego realizację regionalnych programów strategicznych oraz kluczowych przedsięwzięć związanych z realizacją Strategii.

2. Zasoby finansowe kierowane na realizację Strategii można ogólnie podzielić następująco:

- a) ze względu na źródło pochodzenia:
 - środki publiczne krajowe (rządowe, regionalne, lokalne);
 - środki publiczne zagraniczne;
 - środki prywatne zaangażowane w przedsięwzięcia o dużym oddziaływaniu publicznym.
- b) ze względu na stopień oddziaływania Samorządu Województwa w sferach wpływu:
 - bezpośredniego (środki własne województwa);
 - decyzyjnego (np. regionalny program operacyjny);
 - uzgodnieniowego (np. w ramach kontraktu terytorialnego);
 - pośredniego (np. wydatki rządu wywołane aktywnością władz regionu).

3. Wielkość środków publicznych, które można potencjalnie skierować na realizację Strategii oszacowano przyjmując określone założenia w stosunku do:

- a) teoretycznego potencjału inwestycyjnego pomorskich jednostek samorządu terytorialnego, przez który rozumie się kwotę, jaką jednostki te mogłyby przeznaczyć w okresie 2012-2020 na finansowanie nowych zadań inwestycyjnych, a także innych działań rozwojowych;
- b) teoretycznych możliwości absorpcyjnych regionu związanych ze środkami UE, które będą dostępne w Polsce w latach 2014-2020 w ramach Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej;
- c) teoretycznego strumienia rządowych środków rozwojowych w województwie jako części strumienia całkowitych rządowych wydatków strukturalnych szacowanych dla Polski na lata 2012-2020.

Przyjmując powyższe założenia i szacunki, całkowitą pulę publicznych środków rozwojowych dostępnych w województwie pomorskim w latach 2012-2020 określono na 45-50 mld zł. Kwota ta wyznacza szeroko rozumianą ramę finansową realizacji Strategii. Biorąc jednak pod uwagę dotychczasowe doświadczenia, należy uznać, że zadowalające będzie świadome i programowe ukierunkowanie 40-50% tej kwoty na działania związane bezpośrednio z realizacją celów Strategii i przez Strategię determinowane.

D. MONITOROWANIE I OCENA EFEKTÓW

1. Proces realizacji Strategii będzie monitorowany i okresowo oceniany. Działania w tym zakresie będą miały charakter regularny, prowadząc do powstania Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji (PSME), który stanowić będzie istotny element systemu realizacji Strategii.
2. Podstawowym celem funkcjonowania PSME będzie efektywne wsparcie procesu decyzyjnego związanego z planowaniem i wykorzystaniem zasobów (głównie finansowych) kierowanych na realizację Strategii.
3. Zakres działania PSME obejmie przede wszystkim następujące zadania:
 - a) systemowa obserwacja działań prowadzonych na rzecz realizacji Strategii oraz ich efektów w oparciu o miary sukcesu, w tym wskaźniki i zobowiązania przypisane celom Strategii;
 - b) analiza zmian społecznych, gospodarczych i środowiskowych zachodzących w regionie, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które są związane z realizacją Strategii;
 - c) ocena postępów realizacji regionalnych programów strategicznych, w tym wynikających z nich programów operacyjnych, a także ocena osiągniętych dzięki nim efektów;
 - d) identyfikacja nowych uwarunkowań związanych z realizacją celów Strategii i formułowanie rekomendacji dotyczących zamierzeń w niej określonych, a także systemu jej realizacji;
 - e) ocena efektów realizowanych w regionie wspólnotowych, krajowych i regionalnych polityk publicznych;
 - f) analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym regionu;
 - g) formułowanie prognoz i scenariuszy rozwoju regionu.
4. Kluczowe warunki sukcesu PSME to:
 - a) funkcjonowanie systemu gromadzenia, przetwarzania oraz analizy danych i informacji, który umożliwi regularne generowanie wniosków stanowiących podstawę dokonywania okresowych ocen realizacji Strategii;
 - b) sprawne zarządzanie wynikami monitoringu regionalnych programów strategicznych i programów operacyjnych;
 - c) stała współpraca z kluczowymi partnerami uczestniczącymi w realizacji Strategii, a także z ekspertami dla zapewnienia rzetelności danych oraz przepływu i aktualizacji informacji;
 - d) ewidencja rzeczowa, finansowa i przestrzenna przedsięwzięć inwestycyjnych wdrażanych w związku z realizacją Strategii;
 - e) integracja bazy informacyjnej za pomocą narzędzi GIS z Systemem Informacji o Terenie Województwa Pomorskiego;
 - f) zapewnienie ogólnodostępnego charakteru informacji, danych, raportów i analiz.
5. Za organizację i funkcjonowanie PSME odpowiedzialny będzie *Koordinator Strategii*.
6. PSME będzie funkcjonował na podstawie wieloletnich i rocznych planów działań zatwierdzanych przez Zarząd Województwa Pomorskiego. W planach tych wskazywane będą przede wszystkim obszary tematyczne wymagające badań, a także podstawowe warunki i zasady ich realizacji.

7. Szczegółowa koncepcja działania PSME zostanie zatwierdzona przez Zarząd Województwa Pomorskiego w okresie 6 miesięcy od przyjęcia Strategii. Określi ona m.in.:
- zakres i metodykę gromadzonych i przetwarzanych danych;
 - zasady działania i odpowiedzialności uczestników systemu, w tym zasady koordynacji działań monitoringowych i ewaluacyjnych realizowanych w ramach regionalnych programów strategicznych;
 - procedury i zasady przygotowania, odbioru, gromadzenia, przetwarzania, raportowania i udostępniania wyników badań dotyczących regionalnych programów strategicznych;
 - procedury i zasady wdrażania rekomendacji płynących z prowadzonych badań;
 - zasoby organizacyjne i finansowe niezbędne dla realizacji celów PSME.
8. Minimum raz na 2 lata Zarząd Województwa opracuje Informacje o postępach realizacji Strategii, zaś co najmniej raz w czasie kadencji Sejmiku Województwa – sporządzi Ocenę realizacji Strategii. Oba te dokumenty będą opiniowane przez regionalne forum terytorialne, a następnie przedstawiane Sejmikowi Województwa Pomorskiego. Wnioski i rekomendacje płynące z tych dokumentów mogą być przesłanką aktualizacji Strategii.

Schemat 2. Model Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji

